

**AÇIKLAMALI BİR KAYNAKÇA DENEMESİ-I:
DİVÂNÜ LUGÂTİ'T-TÜRK VE KÂŞGARLI MAHMUD
ÜZERİNE YAZILAN MAKALELER**

A.Mevhibe COŞAR*
Bahadır GÜNEŞ**

Özet

Bu çalışma, Divânü Lugâti't-Türk ve Kâşgarlı Mahmud üzerine yurt içinde yayımlanan 160 makalenin kısa özetlerini de içeren bir kaynakça denemesidir. Öncelikle Divân üzerine hazırlanmış başka kaynakçalar hakkında kısa bir bilgi verilmiş sonra da yazar adına göre alfabetik kaynakça açıklamalı olarak aktarılmıştır.

Anahtar kelimeler: Divânü Lugâti't-Türk, Kâşgarlı Mahmud, kaynakça

**AN ESSAY OF THE ANNOTATED BIBLIOGRAPHY:
THE ARTICLES WRITTEN ON DİVÂNÜ LUGÂTİ'T-
TÜRK AND KAŞGARLI MAHMUT**

Abstract

This study is a bibliographic essay which contains the abstracts of 160 articles, published in Turkey, on Divânü Lugâti't-Türk and Kaşgarlı Mahmud. Firstly, brief information was given about the other bibliographies written on Divân and then it was included an annotated bibliography that is given alphabetically by name of author.

Key words: Divânü Lugâti't-Türk, Kâşgarlı Mahmud, bibliography

“Bu kitap değil, Türkistan ülkesidir...”

Ali Emiri Efendi

Divânü Lugâti't-Türk (DLT), Türklerin ve Türkçenin tarihi serüveninde bir mihenk taşı olarak yer almaktadır. Başlı başına varlığı ile taşıdığı değer bir yana, birçok bilim alanı için hem bir başvuru kaynağı olması hem de çalışma alanı oluşturması bu rolünü açıkça göstermektedir. Bugün DLT

---

* Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, mcosar@ktu.edu.tr

** Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, bahadir.gunes@hotmail.com

üzerine yapılan çalışmalar dahi defalarca üzerinde çalışılacak bir mahiyet arz etmektedir. Öyle ki; ona Türkçenin tükenmez hazinesi demek caiz olsa gerektir. Bu manada bilimsel çalışma yapmak isteyen neredeyse herkes, bu hazineyi açmak ve bir parçasını tüketmek, tüketerek çoğaltmak durumunda kalmıştır.

Türk kültürü, eski Türk coğrafyası ve topluluklarına ilişkin bilgi ve veriler yanı sıra yazılma amacıyla da ilgili olarak Türkçeyi anlatan bu eser, sosyal bilimlerin hemen her alanında çalışmalara konu olmuştur.

Doğrudan Divân üzerine yapılan çalışmalara ek olarak Divân'dan yararlanılarak yapılan çok sayıda çalışma olduğunun da altı çizilmelidir. Eser bir başvuru kaynağı olarak özellikle dil çalışmalarında, dilbilgisi, ağız ve söz varlığı araştırmalarında kullanılmaktadır.

Divân üzerine yapılan tanıtma, literatür çalışmalarının sayısı da dikkat çekmektedir. Bir kısmına genel ağ üzerinden ulaşılabilen bu çalışmalar içinde Türk Dil Kurumu sitesinde yer alan kaynakça zengindir¹. Öte yandan kimi değerlendirmelerle verilen kaynakçalar da zaman zaman yayımlanmıştır. Bunlar içinde de yine doğrudan Divân üzerine oluşturulmuş veya dolaylı olarak Divân'la ilgili çalışmalara yer veren kaynakçalar mevcuttur².

2008 yılı, doğumunun 1000. yılı münasebetiyle “Kaşgarlı Mahmut Yılı” ilan edilmiştir. Bu durum, birçok bilimsel ve kültürel faaliyetin merkezine alınmış; Divânü Lugâti't-Türk, yeni çalışmalara vesile sayılmıştı. İşte bu süreçte Divân ve Kâşgarlı Mahmud çevresinde yapılan çalışmalara ilişkin -başka kaynakça denemeleri olmakla beraber- içerik konusunda da araştırmacılara bir fikir verecek şekilde farklı bir kaynakça oluşturmak istenmiştir. Aynı yıl başlatılan bu çalışma, yurt içinde yapılan yüksek lisans- doktora tezleri, yayımlanmış kitap, makale ve bildiriler ile kimi gazete ve dergi yazılarını da içerecek şekilde sürdürülmüştür. Burada söz konusu çalışmanın sadece şimdiye kadar tespit edilen ve yazarlarca okunup kısa tanıtımlarının yapıldığı

¹ Mehmet Ölmez, Ersin Teres, Filiz Kırıl ve Alman Orient Enstitüsü'nün katkıları ile oluşturulan sayfa, “<http://www.tdkterim.gov.tr/dlt/?kategori=kasgarli2>” adresindedir. Aynı şekilde genel ağda başka bir kaynakça için; Ahid İsmayiloğlu, “Mahmud Kaşgarının 1.000 İllik Yübeleyine 1.000 Bibliografik”, <http://www.ismayiloglu.com>; burada Azerbaycan, Türkiye, Özbekistan, Kazakistan, Türkmenistan, Tatar, Başkurt, Uygur Türkçeleri, Tacik, Fars, Çin, Japon, Rus, İngiliz, Alman, Fransız, İtalyan ve Macar dillerinde yayımlanmış 1000 yayın yer almaktadır. Fahri Solak'ın hazırladığı, bugüne kadar yazılmış Türkçe 31 kitap, 54 makale ve 17 tezdenden oluşan *Kaşgarlı Mahmut ve Divânü Lugâti't-Türk ile İlgili Türkçe Kaynakça* adlı liste de sayılabilir, www.dunyabulteni.net.

² Galip Güner, “Türk Dili Dergisinde Türkçenin Kaynak Eserleri Hakkında Yayımlanmış Yazılar Üzerine”, *Türk Dili*, S. 700, Nisan 2010, s. 1025-1043; Saim Sakaoğlu, “Kâşgarlı Mahmud ve Eseri Üzerine Notlar”, *Türk Dili*, S. 683, Kasım 2008, s. 498-525.

makalelerden oluşan kısmı yer almaktadır. Bitirilmiş tezlerle basılmış bildirilerin özetlerinden oluşan kısım makaleler bölümünü takiben yayımlanacaktır.

Tarama öncelikle genel ağ üzerinden yapılmış; başta YÖK, TDK ve Hacettepe, Çukurova, Ege, Gazi, Ankara, Erzurum, İstanbul Üniversitelerinin web sayfaları, süreli yayınların genel ağdaki uzantıları olmak üzere sempozyum kitapları ve elde edilebilen dergi koleksiyonlarından yararlanılmıştır.

Yazar adına göre verilen kaynakçada metinlerine ulaşılabilen makalelerin kısa birer tanıtımı yer almaktadır. Buraya alınan makalelere bakıldığında konuların geniş bir yelpazede dağıldığı görülmektedir. Bu yelpazede konu ve alanları başta dil ve kültür olmak üzere dil bilgisi ve dilbilim, halk edebiyatı, eski Türk edebiyatı, felsefe, iktisat, ilahiyat, musiki, sosyoloji alanlarında tanıtma, biyografi, tenkit ve inceleme yazıları yer almaktadır. Aşağıdaki 160 makale bu çalışmaların örneklerini yansıtmaktadır.

Kaynakçanın öncelikle tamamlandığı şekilde yayımlanması düşünülmüştür. Böylece ilgililerin dikkatine sunulması, geliştirilmesine de imkan verecektir. Bu haliyle de hem Divân'a ait külliyyatın büyük bir kısmını bir araya getirme hem de içerik olarak yapılan çalışmaları bir arada değerlendirme imkânı verecektir. Böylece yeni çalışmalarda tekrara düşülmesinin önleneyeği, yapılacak çalışmalar için de ufuk açıcı olunacağı düşünülmektedir. Bu ümit içinde kaynakça her türlü katkıya açıktır. Hazırlayanlar, daima yenilenmeye muhtaç olmasını, Divân'ın tükenmez bir hazine olmasına, Türkçenin bekayı genetik bir özellik olarak benimsemiş bulunmasına bağlamaktadırlar.

ABİK, A. Deniz, "Kâşgarlı'dan Bugüne Anadolu Türkçesinde Akındı ve Egdü Yapısındaki Kelimeler", *Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 273-291.

Bu araştırmada, DLT'de *-dl/-dU*, *-tl/-tU* ile biten kelimeler üzerinde durulmuş, Derleme Sözlüğü ve Tarama Sözlüğü'nden yararlanılarak söz konusu eklerle oluşturulan kelimelerin Anadolu coğrafyasındaki izleri sürülmüştür. Araştırmacı, söz konusu kelimeleri özelliklerine göre üç grupta toplayarak incelemiştir. Bunlardan birinci gruba giren kelimeler *-n* çatı ekinin üzerine gelen ve sadece bir kelimedede *-dU* ekini alanlar; ikinci gruba giren kelimeler fiil köküne gelen *-dU*, *-tU* veya *-dl* ekini alanlar; üçüncü gruba giren kelimelerse açıkça bir fiil veya isim köküyle bağlantısı görülmeyenlerdir. Araştırmada bu özellikleri taşıyan toplam 46 kelime tespit edilerek incelenmiştir.

ADALIOĞLU, Hasan Hüseyin, “Kâşgarlı Mahmud ve Abbasi Halifeliği”, *Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 31-47.

Bu çalışmada Kâşgarlı Mahmud’un Bağdat’a gelişinin temel nedenleri üzerinde durularak Kâşgarlı’nın DLT’yi Abbasi halifesine takdim etme düşüncesi, bu durumun sosyal ve psikolojik nedenleri tartışılmıştır. Çalışmada ayrıca XI. yüzyıl Abbasi Halifeliği’nden, DLT’nin takdim edildiği dönemin halifesi Muktedi Biemrillah’tan bahsedilmiş, Kâşgarlı’nın DLT’yi halife Muktedi’ye mi yoksa onun oğluna mı sunduğu konusu üzerinde durulmuştur. Kaynaklardaki verileri karşılaştıran araştırmacı, Kâşgarlı’nın eserini Ebu’l-Kasım Abdullah el-Muktedi Biemrillah’a sunduğu sonucunu çıkarmış, bu konuyla ilgili Besim Atalay çevirisindeki yönlendirmeye dikkat çekmiştir.

AKALIN, Şükrü Halûk, “Kâşgarlı Mahmud Bin Yaşında”, *Türk Dili*, S. 683, Ankara, Kasım 2008, s. 479-483.

Çalışma DLT ile Kâşgarlı Mahmud’u tanıttığı vasıftadır. Araştırmada Kâşgarlı’nın eseri meydana getirme sürecinde gösterdiği fedakârlık sonucu ortaya çıkan ve günümüze kadar gelerek Türklüğün geçmişi aydınlatıcı niteliğe sahip olan DLT’nin içeriği hakkında bilgiler verilmiştir. Birçok özelliği ile ilklerin kitabı olan DLT ve Kâşgarlı Mahmud’u hatırlamanın ve hatırlatmanın önemine değinen yazar, UNESCO tarafından 2008’in Kâşgarlı Mahmud yılı olarak kabul edilmesiyle aynı yıl içinde Kâşgarlı ve DLT için - özellikle TDK öncülüğünde- yapılan bilimsel toplantılara atıfta bulunmuştur.

AKKOYUNLU, Ziyat, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Evirik (ibrik)”, *Türkbilig/Türkoloji Araştırmaları*, İstanbul, 2009/1, s. 1-4.

Kültür alış verişi sonucu meydana gelen kelime alışverişlerinde doğal olarak birtakım yanlışlar veya karışıklıklar ortaya çıkar. Bu çalışmada benzer sebeplerle Kâşgarlı Mahmud’un DLT’de Türkçe bir kelimeyi Arapça kabul etmesi veya zannetmesi üzerinde durulmuştur. Araştırmacı Kâşgarlı’nın ileri sürdüğü fikirleri izah etmekle birlikte, bu düşünceleri düzeltmek veya doğrusunu belirtmek amacıyla kendi açıklamalarını kaynaklara dayanarak dile getirmiştir. Araştırmacı bu incelemeyi yaparken *evirik (ibrik)* kelimesinin doğru

seslendirilişini yine eserde bulunan örnekler ve Arapçada var olan kurallara göre ortaya koymuştur.

AKMAN, Eyüp, “Divânü Lugâti’t-Türk ve Dede Korkut Kitabından Kastamonu Ağzına (Bazı Kelime ve Deyimlerin Kullanımı)”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S. 23, Erzurum 2004, s. 7-16.

Bu çalışmada DLT ve Dede Korkut Kitabı’ndaki (DKK) kelimelerin Kastamonu ağzındaki izleri sürülmüştür. Buna göre araştırmacı DLT ve DKK’deki bazı kelime ve deyimlerin Kastamonu ağzında kullanıldığını ortaya koymuştur. Söz konusu kelime ve deyimlerin Yeni Tarama Sözlüğü’nden mukayesesi yapılarak sözlükte olan ve olmayanlar ayrıca not edilmiştir. Kelime ve deyimlerin Kastamonu ağzındaki kullanımlarının daha iyi anlaşılabilmesi için de söz konusu kelime ve deyimler cümle içinde kullanılmıştır. Çalışmada DLT’nin Besim Atalay çevirisinden; Dede Korkut Kitabı’nın ise Muharrem Ergin yayınından yararlanılmıştır.

AKSAN, Doğan, “Divân’da XI. Yüzyıl Türk Yaşamıyla İlgili Kayıtlar Üzerine”, **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, C. V, S. 4, Ankara, Aralık 2008, s. 7-12.

Çalışmada DLT’de yer alan ve XI. Yüzyıl Türk yaşamıyla ilgili maddi ve manevi kültüre dair kayıtlar üzerinde durulmuştur. Çalışma giriş, kadın ve toplumdaki yeri, yaşam koşulları ve kaynakça olmak üzere toplam dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın niteliği hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Kadın ve toplumdaki yeri adlı bölümde DLT’de bulunan bilgiler ışığında Türk kadınının toplum içerisindeki etkinliğine, belirgin yerine ve DLT’de kadın kavramıyla ilgili adlandırmaların çokluğuna dikkat çekilmiştir. Yaşam koşulları adlı bölümde, Türklerin yaşadığı ev ve çadırlar, kullandığı hayvanlar –özellikle atlar- ve yiyecek içecekleri –özellikle peynir ve şarap- hakkında bilgiler verilmiş, DLT’den alınan atasözleri ve deyimlerle konuya açıklık getirilmiştir.

AKTAN, Bilal, “Divânü Lugâti’t-Türk’ün Söz Varlığında Yer Alan İkilemeler”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 28, Konya, Güz 2010, s. 1-12.

Türk diliyle ilgili ilk Türk sözlüğü olan Divânu Lugâti't-Türk (DLT), Karahanlı döneminin söz varlığı hakkında büyük ölçüde bilgi vermektedir. Bir dilin gerçek söz varlığını, yalnızca sözlüksel unsur olan isim ve fiiller değil, o dile ait birleşik kelimeler, ikilemeler, deyim ve atasözü gibi kalıp sözler, terimler vb. anlatım kalıplarının hepsi birlikte oluşturur. Bu nedenle bu çalışmada, dilbilgisinin daha çok söz dizimi bölümünü ilgilendiren DLT'deki ikilemeler konusu ele alınmıştır. DLT'de ikileme türlerinden en çok eş anlamlı ikileme bulunmaktadır. DLT'nin gerçek söz varlığına katkı yapan ikilemelerin sayısı ise 157'dir.

AMANOĞLU, Ebulfez Kulu, "Divânü Lugâti't-Türk'teki Kişi Adları Üzerine", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Erzurum 2000, s. 5-15.

DLT'deki kişi adlarını Türk kökenli, İran kökenli ve Arap kökenli kişi adları olarak üç kısma ayıran araştırmacı, Divân'da yer alan kişi adlarının (110 tane) yalnız dört beş tanesinin kadın adı olduğunu belirtmiştir. Türklerin İslamiyet'i kabulüyle birlikte birçok alanda olduğu gibi çocuk adlandırmalarında da Arapça ve Farsçanın etkisi görülmüştür. Ancak yine de DLT'deki kişi adlarının %70'ini Türkçe isimler oluşturmaktadır. Çalışmada Divân'dan alınan bilgilerle Türklerde ad verme geleneği ile bu adlandırmaların nasıl ve neye göre yapıldığına dair bilgiler verilmektedir. Divân'da geçen ve Karahanlı hanedanına mensup kişilere verilen adlar ayrı bir başlık altında belirtilmiştir. Çalışmanın sonunda ise DLT'deki kişi adları alfabetik olarak sıralanmıştır.

ASKER, Ramiz, "Divânü Lugâti't-Türk İstatistikleri", *Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 86-98.

Çalışmada Divânü Lugâti't-Türk hakkında yapılan çalışmalardan eserdeki kelime sayısına kadar çeşitli konulardaki nicel bilgilere yer verilmiştir. Divânü Lugâti't-Türk'ün çevirileri adlı bölümde Türkiye ve Türkiye dışındaki yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından yapılan DLT çevirileri üzerinde durulmuştur. Bu bölümde her çevirinin nitelikleri ayrı açıklanmıştır. Verilen bilgilere göre DLT, bugüne kadar Almancadan Çinceye kadar çeşitli dillere 21 defa çevrilmiş, bu çevirilerden 11 tanesi yayımlanmıştır. *Divânü Lugâti't-Türk'te kelime sayısı* adlı bölümde, eserde yer alan kelimeler, çevirilerdeki sayıları verilerek karşılaştırmalı bir şekilde tablolar hâlinde sunulmuştur.

DLT'de çeşitli boylara ait kelime sayısı adını taşıyan bölümde ise, boylara ait kelimeler ve kaç kelimenin hangi boylar tarafından anlaşıldığı yine tablolar hâlinde sunulmuştur.

ASKER, Ramiz; ASKER, Leyla, “Kâşgarlı Mahmud ve XI. Yüzyıl Musikisi Üzerine”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi (Çetin Cumagulov Armağanı)*, C. VIII, S. 1, İzmir, 2008, s. 31-34.

Bu çalışmada Divânü Lugâti't-Türk'ten hareketle XI. yüzyıl Türk müziği ve kullanılan müzik aletleri üzerinde durulmuştur. Divânü Lugâti't-Türk Türklerin zengin maddi ve manevi kültürünün çeşitli alanları hakkında bilgi verirken Türk müzik kültürü üzerine de çok değerli bilgiler vermektedir. İlk kez bu eserde şarkı, güfte, makam, motif, melodi gibi kavramlardan söz edilmiş, dönemin bazı nefesli, telli ve vurmali çalgı aletleri madde başlarında ele alınmış, musiki icra ortamlarından bahsedilmiştir. Bundan bin yıl önceye ait Türk çalgı aletlerinin başında, adına birçok maddede rastladığımız, *kopuz* gelmektedir. Eserde bu terim, ad ve eylem olarak *kopuz*, *kopuzlug*, *kopzadı*, *kopzaldı*, *kobzattı*, *kobzaştı* maddelerinde geçmekte ve açıklanmaktadır. Onu dönemin diğer telli sazlarından *ikeme/egeme*, *çeng/çong/çung* ve *buçı* izlemektedir. Kâşgarlı Mahmud, eserinde ayrıca eski Türk nefesli çalgı aletlerinden olan *sıbzıgu* (ney), *borguy* (zurna) ve *tovil* (düdük) üzerine de bilgi vermektedir. Bunların dışında *tümrük* (def), *küvrük* (kös) maddelerinde vurmali saz aletlerinden bahsedilmektedir. *Tuğ* terimiyle askeri orkestra veya ordu bandosu kastedilmektedir. Eserde şarkı anlamında *ır/yir*; şarkıcı manasında *yırağu*; söylemek, teganni etmek anlamında *yırlamak* ve *köglemek* gibi kavramlar da yer almıştır.

AYDIN, Erhan, “Divânü Lugâti't-Türk'te Çocuk Oyunları”, *Türk Kültürü*, S. 388, Ağustos 1995, s. 510-512.

Çalışmada daha önce Hamit Zübeyir Koşay'ın değindiği konu³ işlenmiştir. Araştırmacı, *DLT*'deki oyunları üç başlık altında toplamıştır; sadece isimleri verilen oyunlar, ismi diğer oyunlar içinde geçen oyunlar ve isminin yanında nasıl oynandığı da belirtilen oyunlar. İlk iki başlık altında toplanan oyunların yalnızca ismi verilmiştir. Üçüncü başlıkta toplanan oyunlar (ötüş, bandal, köçürme, tuldı, müngüz müngüz, yalngu) açıklanarak belirtilmiştir.

³ Hamit Zübeyir, KOŞAY, “Divânü Lügati't-Türk'teki Terimlerden Örnekler”, *Bilimsel Bildiriler* 1972, TDK Yayınları, Ankara 1975, s. 479-496.

AYDIN, Mehmet, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Yükleme Hâl Ekleri”, *Akademik Açı*, İstanbul, 1996/2, s. 83-90.

Çalışmada Türkçedeki görevli elemanlar veya görev unsuru olarak adlandırılan birimler hakkında bilgi verildikten sonra, önce yükleme hâl eki ile ilgili genel bilgiler verilmiş, daha sonra ise yükleme hâl ekinin DLT’deki alomorfları üzerinde durulmuştur. Buna göre yükleme hâl eki DLT’de +g, +I, +nI ve +n olmak üzere toplam dört şekilde görülmektedir. Çalışmada söz konusu hâl ekinin bu kullanım şekillerinden her biri DLT’den alınan örnek ifadelerle açıklanmıştır.

AYDIN, Mehmet, “Derleme Sözlüğüne Birkaç Katkı; Divânü Lugâti’t-Türk ile Aybastı Ağzındaki Bazı Ortak Ögeler”, *İlmî Araştırmalar*, S. 19, İstanbul, Bahar 2005, s. 17-22.

Çalışmada önce DLT ile Anadolu ağızlarının mukayesesine dayanan çalışmalardan bahsedilmiştir. Burada Saim Sakaoglu, Ali Akar, Tahsin Banguoğlu ve Zeynep Korkmaz gibi araştırmacıların çalışmalarına değinilmiştir. Daha sonra Orta Karadeniz’de küçük bir ağız yöresi olan Aybastı ağzı ile DLT’de ortak veya benzer olan ifadeler karşılıklı olarak ele alınarak bu unsurların benzerliği tarihî ve coğrafi özellikler itibarıyla anlatılmıştır. Çalışmada mukayese edilip üzerinde değerlendirme yapılan ifade sayısı üçtür. Bunlar sırasıyla *cay-*, *doñra/doñrō/doñragı/dōrō* ve *hire hiredir*.

AYDIN, Mehmet, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Fiillerden Türetilen İsimler”, *Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 182-191.

Çalışmanın giriş bölümünde fiilden isim yapma ekleri ve dil bilgisi kaynaklarında bu eklerin sayısı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Girişten sonraki bölüm, Divânü Lugâti’t-Türk’te *fiilden yapılmış isimler* başlığını taşımaktadır. Bu bölümde DLT’deki madde başı kelimelerin sayısı ile ilgili kaynaklarda yer verilen bilgiler aktarılmış, DLT’de isimlerin ele alınış biçimine değinilmiştir. Daha sonra fiilden isim yapan ekler DLT’deki örnekleriyle gösterilmiştir. Bu inceleme sonucunda DLT’te 663 tane fiilden yapılmış isim tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmanın sonunda ekler dizini bulunmaktadır.

AYDOĞDU, Özkan, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Geçen Türk Boyları ve Boylara Ait Dil Özellikleri”, *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, C. 1, NO 1 (2009), S. 55-; <http://www.diewelt-dertuerken.de>

DLT’de yer alan bilgilerin en önemlilerinden birisi de o dönemde yaşayan Türk boyları ve bu boyların dil özellikleri hakkında verdiği bilgilerdir. Divânü Lugâti’t-Türk’ten önce yazılmış olan eserlerde bu konuya etraflıca değinilmemiş olması, eserin kıymetini arttırmaktadır. Bu çalışmada, Divânü Lugâti’t-Türk -Türk’te adları verilen Türk boyları ve bu boyların dil özellikleri ile ilgili önceki çalışmalar tanıtılarak değerlendirilmiştir. Dil özellikleri boylara, tanınmış şehirlere göre ayrı başlıklar altında verilmiştir.

Buna göre, Kâşgarlı Mahmud’un DLT’de verdiği bilgilerden yola çıkılarak XI. yüzyılda yaşamış olan Türk boyları dil özelliklerine göre üç ana grupta incelenebilmektedir: Coğrafi Yönler Göre Dil Grupları, Ses Bilgisi Açısından Dil Grupları, Şekil Bilgisi Açısından Dil Grupları.

BANGUOĞLU, Tahsin, “Kâşgarî’den Notlar I: Uygurlar ve Uygurca Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara, 1958, s. 87-113.

Çalışma giriş bölümüyle birlikte toplam altı bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın girişinde DLT’nin içerik bakımından taşıdığı özelliklerden ve söz varlığından bahsedilmiş, eserle ilgili çalışmaların niteliğine değinilmiştir. Daha sonra ana hatlarıyla Uygurların tarihi hakkında bilgi verilerek Kâşgarlı Mahmud’un DLT’de Uygurlara dair tespitleri ve ileri sürdüğü fikirlerden söz edilmiştir. Araştırmacının Kâşgarlı’dan hareketle Uygurlar hakkında verdiği malumat *sınırlar hakkında, memleket ve halk, şehirler hakkında, Karahanlılarla savaşlar, Uygurların dili* şeklinde bölümlere ayrılarak sıralanmaktadır. Çalışmada eski dönemlere ait haritalardan yararlanarak Kâşgarlı Mahmud’un DLT’de Uygurlara dair düşünceleri sunulmuştur.

BANGUOĞLU, Tahsin, “Kâşgarî’den Notlar II: Oğuzlar ve Oğuzeli Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara, 1959, s. 1-26.

Çalışma giriş mahiyetindeki dört maddelik bölümden başka *Oğuzeli ve Oğuz şehirleri, Türkmenler hakkında, Oğuzlar-Oğuz boyları* adlı bölümlerden oluşmaktadır. Her bölüm kendi içinde maddelere ayrılarak ana hatlarıyla bugün Türk kültürünü yaşatan Türklerin ataları olan Oğuz Türkleri tanıtılmıştır. Giriş bölümünden sonra sıralanan maddelere birbirinin devamı niteliğinde yer verilerek konu bütünlüğü sağlanmış, Oğuz boylarının yerleşimini belirten harita

ve Türk boylarını simgeleyen damgalardan yararlanarak okuyucuya görsel bir yararlanma olanağı sunulmuştur. Anılan bölümlerin tamamında Kâşgarlı'nın DLT'de Oğuzlarla ilgili olmak üzere ileri sürdüğü düşüncelerin yanında Oğuzlar hakkında birtakım fikirler ileri süren araştırmacıların düşüncelere de değinilmiş, böylece verilen bilgilerin geçmişten bugüne karşılaştırılması sağlanmıştır.

BANGUOĞLU, Tahsin, “Kâşgarî'den Notlar III: Oğuz Lehçesi Üzerine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara, 1960, s. 23-48.

Seri çalışmaların üçüncüsünde araştırmacı, Kâşgarlı'nın Oğuz Türkçesi üzerine yaptığı değerlendirmeleri ve DLT'de ‘Oğuzca’ kaydıyla verdiği kelimeleri yeniden tasnif etmek suretiyle incelemiştir. Banguoğlu'na göre Kâşgarlı her ne kadar eseri yazarken dolaştığı Türk illerinin diline tamamen hâkim olduğunu söylese de buna katılmak mümkün değildir. Kâşgarlı Mahmud'un Doğu Türkistan şivelerini iyi bildiğini söyleyen araştırmacı, çalışmanın da konusunu oluşturan Oğuz Türkçesi için aynı şeyin söz konusu olmadığını belirtmiştir. Ancak yazı dili olarak Anadolu'da ortaya çıkan Oğuzcaya dair gramer kuralları ve temel söz varlığı hakkındaki temel bilgilerin DLT'den alınabileceğini de belirtmiştir. Araştırmacı, DLT'deki Oğuzca kelimeleri belli sınıflandırmalara göre değerlendirdikten sonra, bu kelimeleri alfabetik olarak sıralamış ve DLT'deki bilgilere göre ses ve anlam yönünden yeniden düzenleyerek çalışmaya eklemiştir.

BAŞDAŞ, Cahit, “Divânü Lugâti't-Türk'teki İsim Hâl Eklerinin Kullanılışları”, *İlmî Araştırmalar*, S. 11, İstanbul, 2001, s. 29-40.

Çalışmada DLT'deki bütün manzum parçalarda kullanılan hal ekleri şekil ve işlev bakımından tasnif edilmiştir. DLT'deki hal eklerinin fonksiyonlarının daha iyi anlaşılması için çalışmada ilgili eklerin geçtiği mısralara yer verilmiştir. Terimler adlandırılırken genel kullanıma uyularak Türkçe kullanım tercih edilmiştir. Ayrıca uluslararası terminolojide yer alan kullanımlar da parantez içinde belirtilmiştir. Çalışmadan çıkarılan sonuca göre, DLT'deki şiirlerde kullanılan hal ekleri Türkçenin lehçe ve ağızlarındaki durum eklerinden farklı özellikler sergilememektedir.

BAYAT, Fuzuli, “Kâşgarlı Mahmud’un Divânü Lugâti’t-Türk Adlı Eserinde Mitolojik Dünya Modeli ile İlgili Bazı Kavramlar”, *Journal of Turkish-Linguistics*, C. I, Num.1, Makedonya, Sonbahar 2007, s.

Ansiklopedik bir sözlük niteliği taşıyan DLT, eski Türklerin evrene ilişkin bilgi ve görüşlerini ve onun farklı dilimlerine dair değerlendirmelerini de içeren bilgiler sunan bir kitaptır. Bu çalışmanın giriş bölümünde mit ve dünya modeli kavramları açıklanmakta, Orhun-Yenisey yazıtları ve DLT’nin verdiği bilgiler doğrultusunda “kozmik modelin temelinde evrenin üçlü bir katmandan -gök, yer, yeraltı dünyası - oluştuğu düşüncesi yer almaktadır”, denilmektedir. Bu üçlü katmanda yer, ortada olduğu için, her iki dünyanın sürekli "var olduğu" mekândır. Yazar, *yer, gök, ewrül-, çığrı, teñri, öd, öd teñri, ödle*k kavramlarını ele alarak Orhun Abidelerinden DLT’ye, Türk lehçelerindeki kullanılış ve anlamları üzerinde durmuştur. Sonuç olarak Eski Türkçe’den Orta Türkçe dönemine kadar Türklerde evren bilgisi ve algısında bir tutarlılık ve süreklilik olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca bu durumun, DLT’de çeşitli konularla beraber dünya modeli ile ilgili bazı kavramlara da değinildiğini, eski Türklerin evren, insan ve yaratan hakkındaki tasavvurlarının zengin olduğunu gösterdiği ifade edilmiştir.

BAYRAKTAR, Nesrin, “Dil Bilimci ve Dil Eğitimi Olarak Kâşgarlı Mahmud”, *Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 131-140.

Bu çalışmada temel olarak iki konu ele alınmıştır. Bunlardan ilki, çağdaş dil biliminin çalışma alanlarının genel özellikleri ve DLT’de bu özelliklerin izleri; ikincisi ise, DLT’nin yabancı dil öğretimiyle ilgili görüşleri ve uygulamalarıdır. Birinci aşamada, dil biliminin geçmişi ve alt dallarından bahsedilmiştir. Buna göre dil bilimi son elli yıla yayılan bir geçmişe sahipmiş gibi görünse de aslında 2500 yıllık bir geçmişe sahiptir. Kâşgarlı Mahmud’un dil bilimciliğinin irdelendiği bölümde, DLT’nin ses bilimi, biçim bilimi, söz dizimi, anlam bilimi, sözcük bilimi, sözlük bilimi, ad bilimi, köken bilimi, çeviri bilimi, lehçe bilimi, uzam (coğrafi dil bilimi) bilimi, karşılaştırmalı ve tarihsel dil bilimi ve dil biliminin diğer dallarıyla ilgili kayıtlarına değinilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde Kâşgarlı’nın eserinden hareketle dil eğitimciliği üzerinde durulmuştur. Buna göre DLT’de hem dil biliminin kollarını ilgilendiren hem de yabancı dil öğretimiyle ilgili çok sayıda veri vardır. Bu da Kâşgarlı’nın sadece bir sözlük yazarı değil, aynı zamanda önemli bir dil bilimci ve eğitimci olduğunu göstermektedir.

BEKİN, Ahmet Rıza, “Çin’de Kâşgarlı Mahmud ve Divânü Lugâti’t-Türk ile İlgili Araştırmalar”, *Dil Dergisi (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, S. 33, Ankara, Temmuz 1995, s. 56-59.

Araştırmacı, başlangıcından günümüze kadar Çin’de Kâşgarlı Mahmud ve DLT hakkında yapılan çalışmalar, bu çalışmaların niteliği, hangi dönemlerde yapıldığı ve daha çok hangi konulara temas edildiğine dair bilgiler vermiştir. Çalışmada verilen bilgilere göre yapılan araştırmalar daha çok DLT’nin Türk-Çin ilişkilerini yansıtan yönü, yazılış amacı, yeri, tarihî ve dilbilimsel önemi ve DLT’nin yazarı Kâşgarlı Mahmud’un biyografisiyle ilgilidir. Ayrıca çalışmada DLT ve Kâşgarlı Mahmud hakkında araştırma yapan on dört araştırmacıdan ve araştırmalarından bahsedilmiştir.

BİLGE, Kilisli Rifat, “Divânü Lugâti’t-Türk’ün Başındaki Makale”, *Türkiyat Mecmuası*, C. VI, İstanbul 1939, s. 355-358.

Çalışmada DLT’nin yazma nüshasının başında bulunan ve dönemin âlimlerinden olan bir şahsa ait imzadan, bir tarihten ve makaleden hareketle değerlendirmelerde bulunulmuştur. Buna göre imza, Hatipzade Müşarünileyh adlı bir âlime aittir. Adı geçen bilgin, DLT’nin baş tarafına yazdığı makalede Kahire’de Kıpçaklı birisinin bu kitabın Türkmençe olduğunu, söylediği, Hatipzade’nin ise eserin Türkçe olduğunu iddia ettiği belirtilerek iki kişi arasında yaşanan tartışmaya yer verilmiştir. Anılan şahsın DLT üzerine değerlendirmelerinin de bulunduğu çalışma, Hatipzade’nin hayatı hakkındaki bilgilerle tamamlanmıştır.

BİLGE, Kilisli Rifat, “Divânü Lugâti’t-Türk’ün Telif Tarihi”, *Türkiyat Mecmuası*, C. VI, İstanbul 1939, s. 358-360.

Kilisli Rifat, DLT’nin telif tarihinin müellifin verdiği bilgilerden hareketle 464/1071-466/1073 tarihlerinde olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında eserin yazımına başlama ve bitiş tarihlerinde birtakım belirsizliklerin bulunduğunu söylemeyi de ihmal etmemiştir. Ayrıca eserde telif tarihiyle ilgili olmak üzere verilen bilgilerin yanlışlığına da değinen araştırmacı, bunun müstensihnden kaynaklanmış olabileceğini söylemiştir.

BİLGE, Kilisli Rifat “Divânü Lugâti’t-Türk ve Emirî Efendi”, *Türk Dili*, C. 106, S. 430, Ankara, Ekim 1987, s. 182-199.

Çalışmada Ali Emirî Efendi yaşamı ayrıntılı bir şekilde anlatılmış, Emirî Efendi’nin okuyup yazmaya olan merakı vurgulanmış ve DLT’nin bulunup Kilisli Rifat tarafından yayınlması ve eserin Besim Atalay tarafından çevrilmesine kadar geçen süreç dile getirilmiştir. Çalışmada üzerinde dikkatle durulan husus, Emirî Efendi’nin kitaplara verdiği değer, dolayısıyla DLT’nin bulunarak Türklük bilgisine yapılan büyük katkıdır.

BİLGİN, Azmi, “Divânü Lugâti’t-Türk’teki Manzumelerin Tematik Açından Divân Şiiri ile İlgisi” *Kâşgarlı Mahmud Kitabı* (içinde bölüm), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2008, s. 421-431.

Divânü Lugâti’t-Türk, Türk dili ve edebiyatının değişik türdeki dil ve edebiyat malzemelerine sahip oluşuyla bilinen sözlük kalıplarının üstüne çıkmaktadır. Divân’da var olan malzemelerden biri de şiiirlerdir. Araştırmacı, bu çalışmada DLT’deki şiiirleri Türk edebiyatında genel olarak “Divân şiiiri” adıyla anılan dönemin şiiirleri ile tematik açıdan karşılaştırmıştır. Divân şiiirinde sıklıkla işlenen ve kalıplaşmış birer sembol özelliği taşıyan mazmunların izini DLT’de süren araştırmacı, alt başlıklara ayırarak bir araya getirdiği XI. yüzyıl şiiir örneklerini bahse konu mazmunlar ışığında değerlendirmiştir.

BOLTABOYEV, Hamidullah, “Divânü Lugâti’t-Türk’teki Manzum Parçaların Edebî Sınıflandırması”, (Akt. Aziz Merhan), *Türk Dili*, S. 683, Ankara, Kasım 2008, s. 565-569.

Çalışmada daha önce DLT’deki manzum parçalar üzerinde çalışma yapan veya çalışmalarında bu konuya yer veren araştırmacılara; Necip Asım, Fuad Köprülü, Radloff, Brockelmann, Abdurrauf Fitrat’ın yaptıkları çalışmalara atıfta bulunulmuştur. Bu çalışmalar içerisinde özellikle Fitrat’ın “En Eski Türk Edebiyatı Numuneleri” adlı eseri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın geriye kalan kısmında Fitrat’ın anılan eserinin tanıtımına yer verilmiştir. Buna göre DLT’deki manzum parçaların sınıflandırılmasında esas kaynak Fitrat’ın eseridir. Daha sonra yapılan çalışmalar bu eseri aşma özelliğinden uzaktır. Araştırmacı anılan eserden yaptığı alıntılarla bu düşüncesini pekiştirmiştir.

BOZ, Erdoğan, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Belirli ve Belirsiz Nesne Yapıları”, *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, C. III/1, Kış 2008, s. 236-241.

Bu makalede, DLT’den derlenmiş manzum parçalar esas alınmıştır. Bahsedilen metinlerde geçen belirli ve belirsiz nesne yapıları üzerinde durulmuştur. Son yıllarda hem Türkiye Türkçesi hem de tarihsel ve çağdaş lehçelerimizin sözdizimi üzerine birçok araştırma yapılmıştır. Sözdiziminin en çok tartışılan konularından biri de “nesne”dir. Bu çalışmada nesne yapıları üzerinde bir değerlendirme yapılmıştır.

BOZ, Erdoğan, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Eylemden Ad ve Sıfat Yapan Adeylemler”, *Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 192-200.

Bu makalede, DLT’de geçen fiilden isim ve sıfat yapan isim-fiiller taranmış, tespit edilen fiiller nesnesine göre, geçişli ve geçişsiz; öznesine göre etken, edilgen, ettirgen, dönüşlü, oldurgan ve işteş çatılara göre tasnif edilmiştir. Her isim-fiil maddesinin sonucu da ayrıca belirtilmiştir. Makalenin sonuç bölümünde ise elde edilen veriler tek tek sıralanarak tablo hâlinde gösterilmiştir.

BOZKAPLAN, Şerif Ali, “Divânü Lugâti’t-Türk’te +LA”, *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, C. II/2, İlkbahar 2007, s. 109-120

Bu çalışmada Divânü Lugâti’t-Türk’te isimden fiil yapan +La eki üzerinde durulmuştur. DLT, Türkçenin ilk ürünlerinden olması dolayısıyla Türk dilinin şekil bilgisi çalışmalarının da başlangıcını oluşturur. Türkçenin isimden fiil yapmakta kullanılan en işlek eki olan +IA- da Divânü Lugâti’t-Türk’te çokça geçer. +IA eki, Divân’da 434 kez çatı eki almış hâlde, 349 kez de yalın olmak üzere toplam 783 kez yer almaktadır.

CAFEROĞLU, Ahmet, “Kâşgarlı Mahmud’a Göre Akraba Adları”, *Türk Dili (Divânü Lugâti’t-Türk Özel Sayısı)*, C. XXVII, S. 253, Ankara, Ekim 1972, s. 22-27.

Çalışmada DLT’deki akrabalık terminolojisi üzerinde durulmuştur. Divân’daki akrabalık adları ve anlamları ile günümüz Türk toplumlarındaki kullanımlarının mukayesesi yapılarak Kâşgarlı’nın eserinde yer verdiği

akrabalık terimlerinin birçok Türk toplumunda kullanım özelliği oluşturduğu, bu konuda bir temel teşkil ettiği belirtilmiştir. DLT'deki akrabalık adlarının o dönemde Türk topluluklarında kullanılan akrabalık adlarının tamamı olmadığı, araştırmada sıklıkla üzerinde durulan bir husustur. Yazara göre, Kâşgarlı'nın eserinde yer verdiği adlandırmalar dar bir çevreye aittir. Ancak Divân'daki bütün akrabalık adlarının Türk aile yapısının bu gününü aydınlattığı yadsınamaz bir gerçektir.

CAN, Hüdayi, “Yalancı Eşdeğerler Açısından Divânü Lugâti't-Türkle Türkiye Türkçesi ve Türkmencenin Karşılaştırılması”, **Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)**, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 347-373.

Bu çalışmada DLT, Türkiye ve Türkmen Türkçesi yalancı eşdeğerler açısından mukayese edilerek geçmişten bugüne Türk dilinin yalancı eşdeğerler bakımından sergilediği durum gözler önüne serilmiştir. Bu bağlamda önce Türkiye Türkçesi ile Türkmen Türkçesinin yalancı eşdeğerleri ile ilgili bilgi verilmiştir. Bununla ilgili olmak üzere şivelerdeki anlam değişmelerine de değinen araştırmacı, DLT'nin A maddesi esasında söz konusu lehçeler ile Kâşgarlı'nın eserinin yalancı eşdeğerlerin karşılaştırmasını yapmıştır.

CANBULAT, Mehmet, “Divânü Lugâti't-Türk'te Zaman Kavramı-XI. Yüzyılda Türklerde Zaman”, **Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)**, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 141-156.

Türklerde zaman kavramı ve uygulanışı ile ilgili yeterli çalışma yapılmadığından söz konusu kavramın Türklerde algılanışı tam manasıyla bilinmemektedir. Bu çalışmada DLT'deki ifadelerden hareketle Türklerin zamana bakışı üzerinde durulmuştur. Buna göre Türklerde zaman ifade eden bütün kelimelerin dökümü yapılarak kelime gruplarına göre tasnif edilmiş, eserde yer alan şiirlerden zamanla ilgili olanlar ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Çalışma giriş, yöntem, toplum ve zaman, Türklerin zaman anlayışı, dörtlüklerin değerlendirilmesi, sözcüklerde zaman, takvim ve sonuç bölümlerinden oluşmaktadır. Bu çalışmaya göre, Türklerde döngüsel zaman anlayışının yanında, doğaya bağlı inanmalar, İslam dininin etkisiyle Müslümanlığın takvimi de kullanılmıştır. Halkın kullandığı bu takvim, Türklerde zaman anlayışı açısından birlik olduğunu göstermektedir.

CANPOLAT, Mustafa, “Günümüzde Kutadgu Bilig ve Divânü Lugâti’t-Türk”, *Türk Dilleri Araştırmaları*, S. 14, İstanbul, 2004, s. 31-35.

Çalışmanın ilk kısmı Kutadgu Bilig’e ayrılmıştır. Bu bölüm konuyla ilgili olmadığı için tarafımızca üzerinde durulmamıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde Kâşgarlı Mahmud’un hayatından ve DLT’nin içeriğinden esinlenerek günümüz sanatçıları, şair ve yazarları tarafından roman, tiyatro gibi sanat eserlerinin ortaya konabileceği, bu tür çalışmaların yapılması ile eserin günümüz insanına daha kolay ve hızlı bir şekilde ulaşabileceği kanaati dile getirilmiştir. Çalışma genel hatlarıyla bir dileği veya gerçekleşmesi ümit edilen bir hayali ortaya koymaktadır.

ÇAĞATAY, Saadet, “Divânü Lügât’te Bukuk”, *Türk Dili (Divânü Lügât’i’t-Türk Özel Sayısı)*, C. XXVII, S. 253, Ankara, Ekim 1972, s. 53-56.

Çalışmada DLT’de yer alan *bukuk*, yani “guatr hastalığı” üzerinde durulmuştur. Önce DLT’de bukuk’la ilgili bilgilerin verildiği açıklamaya değinilmiştir. Bukak’ın çeşitli dillerde, kaynaklarda adlandırılışı ve anlamlandırılışı hakkında bilgilere yer verildikten sonra bukuk ile günümüzdeki karşılığı olan guatr ya da ur hastalığının sebepleri, özellikleri, bu hastalığa Dünya’da ve Türkiye’de en çok hangi yörelerde rastlanıldığına dair bilgi verilmiştir.

ÇAKIR, Ramazan, “Divânü Lügât’i’t-Türk’te ve Dede Korkut Destanında Öğüt, Alkış ve And Geleneği”, *Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 324-341.

Çalışmada DLT ve Dede Korkut’tan hareketle Türk kültürünün öğüt, ant ve alkış geleneği üzerinde durulmuştur. Giriş bölümünde DLT ve Dede Korkut’un Türk dili ve kültürü açısından önemine değinen araştırmacı, daha sonra dört ana başlık hâlinde söz konusu eserlerdeki öğüt, alkış ve ant unsurlarını incelemiştir. Bu manada ilk olarak öğüt, alkış, kargış, dua ve ant terimlerinin sözlük anlamları belirtilmiştir. Daha sonra her bir unsur kendi içinde alt başlıklara ayrılarak DLT ve Dede Korkut’taki örnekleriyle birlikte ele alınmıştır. Buna göre DLT ve Dede Korkut’ta 60 yerde dua, yakarış, sığınma ve iyi dilek eylemleri anlatılmış, 150 tane alkış cümlesine rastlanmış, 27 öğüt ve 9 ant içmeye yer verilmiştir.

ÇELİK, Ejder, “Kâşgarlı Mahmud”, *Türk Dili*, S. 676, Ankara, Nisan 2008, s. 380–383.

Çalışmada Kaşgarlı Mahmud’un hayatı ana hatlarıyla anlatılmış, Kaşgarlı’nın DLT’yi hazırlama girişimi, malzeme toplayışı, topladıklarını işleyişi ve bu konudaki gayretlerine vurgu yapılmıştır. Çalışma sonunda ise DLT’nin ortaya çıkarılışı, önemi ve eldeki tek nüshasından bahsedilmiştir.

ÇETİN, Engin, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Yiyecek İçecek Adları ve Bu Adların Türkiye Türkçesindeki Görünümleri”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. XIV, S. 2, Adana, 2005, s. 185–200.

Divânü Lugâti’t-Türk, her alanda olduğu gibi, Türk topluluklarının on birinci yüzyıldaki yiyecek içecek kültürleri açısından da önemli bilgiler içermektedir. Yapıtta, yiyecek ve içeceklerin adlarının verilmesi yanında kimi zaman yiyecek ve içeceklerin yapılışına dair bilgilere rastlamak da mümkündür. Bu çalışmada, kültür öğelerinin sürekliliğinin göstergesi olarak on birinci yüzyıl Türkçesinin sözcük varlığını büyük ölçüde yansıtan Divânü Lugâti’t-Türk’teki yiyecek içecek adları ile bu adların Türkiye Türkçesi ölçünlü dili ve ağızlarındaki durumları sorgulanmaktadır. Geçen yaklaşık bin yıllık süre içinde yiyecek içecek adlarının günümüze ulaşmış ve ulaşmadıkları, ulaşma ya da ulaşmama nedenleri irdelenerek on birinci yüzyılın ve günümüz Türkiye Türkçesi ölçünlü dili ve ağızlarının sözcük varlığı arasındaki ortaklıklar yiyecek içecek adları açısından değerlendirilmiştir.

DİLAÇAR, Agop, “Kâşgarlı Mahmud’un Kişiliği”, *Dil Dergisi (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, S. 33, Ankara, Temmuz 1995, s. 7-9⁴.

Çalışmada Kâşgarlı Mahmud’un soyu, kişisel özellikleri ve sahip olduğu meziyetler hakkında kısa bilgiler verilerek hem Kâşgarlı’nın hem de Yusuf Has Hacib’in eserlerini meydana getirmelerinin sebepleri anlatılmıştır. Bu sebeplerden en barizi olarak da Arapçanın gittikçe yaygınlaşması ve Türkçeyi tehdit eder duruma gelmesi gösterilmiştir. Arapçanın İslam coğrafyasında bir kültür dili olarak hâkimiyetini artırdığı bir zamanda Kâşgarlı’nın Abbasi halifesine eserini sunması, onun soyuna ve temsilcisi olduğu diline olan

⁴ Aynı makale için bk. *Türk Dili (Divânü Lügati’t-Türk Özel Sayısı)*, C. XXVII, S. 253, Ekim 1972, s. 20–23.

güvenini göstermektedir. Bu sayede Türklüğü ve Türkçeyi ön plana çıkarışı araştırmacının çalışmada altını çizdiği noktalardır.

DEMİREL, Özlem, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Geçen Çatı Ekleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 238-262.

Bu çalışmada Divânü Lugâti’t-Türk’te geçen çatı ekleriyle kurulmuş fiil yapıları sınıflandırılmış, bu sınıflandırmadan yola çıkılarak birtakım tespitlerde bulunulmuştur. Ancak eserin hacmi ve makale sınırları göz önüne alınarak DLT’nin sadece birinci cildinde yer alan çatı ekleri incelenmiştir. Buna göre DLT’nin birinci cildinde çatı eki almış toplam 419 fiil tespit edilmiştir. Tespit edilen bu fiiller, eklerin yapı olarak bir değişikliğe uğramadığını, ancak anlam ve işlev bakımından farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur.

DONUK, Abdulkadir, “Kültür Tarihi Açısından Divânü Lugâti’t-Türk’ün Değerlendirilmesi”, *Dil Dergisi (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, S. 33, Ankara, Temmuz 1995, s. 70-75.

Güçlü bir din dili olan Arapça ile bir o kadar kuvvetli bir şiir dili olan Farsçaya karşı Türkçeyi savunup ayrı bir seçenek olarak sunmak Kâşgarlı Mahmud ile eseri DLT’nin yerinin kültür tarihimizin başköşesi olduğunu gösteriyor. Çalışmada DLT’nin bu yönüne, yani Türk kültür tarihindeki önemine değinilmiştir. DLT’nin Türk idarî, askerî yapısı ve hiyerarşik düzeni, aile yapısı, günlük hayatta kullanılan eşya ve gereçleri, mutfak kültürü, haberleşme, avcılık ve inanç pratikleriyle ilgili birçok unsurun aydınlatılmasında sahip olduğu niteliğe dikkat çekilmiştir.

DÜZGÜN, Dilaver, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Sosyal Normları Karşılayan Kavramlar”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 35, Erzurum 2007, s. 201-215.

Türk dilinin bilinen en eski sözlüğü olma özelliğine sahip Divânü Lugâti’t-Türk, yazıldığı dönemin Türk toplulukları ile ilgili önemli ayrıntılara yer veren bir şaheserdir. Bu sözlükte yer alan sosyal normlarla ilgili kavramların belirlenmesi, o dönemdeki Türk topluluklarının yaşam biçimleri ve hayata bakış tarzları açısından önemli ipuçları verecektir. Divânü Lugâti’t-Türk’te sosyal

normları karşılamak üzere “törü” ve “ögreyük” kelimeleri yer alır. Törü kelimesi eserde beş ayrı yerde geçmektedir. Bunlardan biri madde başı olarak verilmiş, karşısında gerekli açıklama yapılmış, sözcüğün yer aldığı bir atasözü verilmiştir. Diğerlerinde ise başka kelimeler açıklanırken bu kelime, örnek metinler arasında yer almıştır. Bu metinlerin üçü atasözü, biri dörtlükten ibarettir. “Ögreyük” kelimesi ise bir yerde madde başı olarak yer almaktadır. Burada sözcüğün anlamı “âdet” biçiminde açıklanmış ve bir dörtlük içinde kullanımına örnek verilmiştir. Ayrıca bazı kelimeler açıklanırken verilen örneklere bağlı olarak “bu, Türklerin âdetidir” gibi ifadelere yer verilmiş, böylece sosyal normların işlevi konusunda önemli bilgiler aktarılmıştır.

EKER, Süer, “Türk-İran Dil İlişkilerinde Divânü Lugâti’t-Türk’ün Tanıklığı”, *Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 70-85.

Çalışmada dil özelinde Türkler ve İran’ın ilişkileri incelenmiştir. Bunun için DLT’nin verilerinden yararlanılmıştır. Bu çalışmaya göre Türk-İran dil ilişkilerinin ilk aşaması destanlar dönemidir. İkinci aşama ise, Bizans-Sasani-Köktürk imparatorlukları arasında ekonomik, askeri ve diplomatik ilişkilerin yoğun olduğu MS VI.-VIII. yüzyıllar arasındadır. Çalışma kendi içinde *tarihi arka plan, Kâşgarlı ve temas dilbilim, Arap, İran sözlükçülük gelenekleri ve DLT, Kâşgarlı’da Türk-İran dilbilimsel ortak yaşamına ilişkin notlar, Kâşgarlı’nın Türkçe kabul ettiği bazı İranca kelimeler* şeklinde bölümlere ayrılmıştır.

EKREM, Erkin, “Çin’de Divânü Lugâti’t-Türk ile İlgili Araştırmalar”, *Türkbilig*, S. 2008/15, Ankara, s. 53-63.

Bu çalışmada 2000–2007 yılları arasında Çin’de DLT üzerine yapılan Çince çalışmalar tanıtılmaktadır. Çin’de DLT ile ilgili ilk çalışmaların 1917–1919 yıllarında öncelikli olarak Uygurlar tarafından başlatıldığı, 1980 yılından itibaren araştırmaların yoğunlaştığı anlatılmaktadır. 2000’li yıllardan itibaren eskiye oranla derinlemesine çalışmalar yapılmakta böylece DLT’nin ince ayrımlarına inilerek farklı yönleri ortaya konulmaktadır denilmektedir.

EMET, Erkin, “Doğu Türkistan ve Çin’de Divânü Lugâti’t-Türk Üzerine Yapılan Dil ve Edebiyat Araştırmaları”, *Dil Dergisi (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, S. 33, Ankara, Temmuz 1995, s. 60-64.

Çalışmanın başında DLT'nin niteliği, Türk dili ve kültürü açısından önemi belirtilerek eserin ortaya çıkışı ve çevirilerinin yayınlanma tarihiyle ilgili bilgiler verilmiştir. Daha sonra Doğu Türkistan ve Çin'de DLT üzerine araştırma yapan araştırmacılara ve yaptıkları çalışmalara kısaca değinilmiştir. Divân'ın edebiyatının araştırılması adlı bölümde DLT'deki atasözü, deyim, şiir gibi edebî unsurların ait olduğu toplumun özelliklerini yansıtmaya derecesine ve bu metinler üzerinde Doğu Türkistan ve Çin'de yapılan çalışmaların niteliğine değinilmiştir.

ERASLAN, Kemal, "Divânü Lugâti't-Türk'te Aruz Vezniyle Yazılmış Şiirler", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara, 1991 (1994), s. 113-117.

Çalışma aruz vezni, Türklerin İslam kültür dairesine girmeleri ve DLT'de aruzla yazılmış örnekler olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde aruz vezni hakkında genel bilgiler ile aruz sisteminde esas unsur olan vezinler anlatılmıştır. İkinci bölümde, Türklerin X. yüzyılda İslamiyet'i kabul etmeleriyle siyasî, sosyal ve kültürel anlamda yaşadıkları değişim ve bu değişimde aruz vezninin Türk dilinde kullanılmasına dair bilgiler verilmiştir. Son bölümde ise kullanım sıklıklarına göre vezinler belirtilerek bu vezinlerin DLT'deki –çoğu dörtlük olmak üzere- aruz ölçüsüyle yazılmış şiirlerde kaç defa kullanıldığı ve çalışma sonucunda elde edilen sonuçlar belirtilmiştir.

ERCİLASUN, Ahmet Bican, "Kâşgarlı Mahmud'da –sa/-se- Eki", *Türk Dili*, S. 521, Ankara, Mayıs 1995, s. 449-455⁵.

DLT'nin genel bir tanıtımı yapıldıktan sonra asıl konuya geçilmiştir. Önce –sa/-se ekinin işlevleri (niyet, istek, arzu) belirtilmiş, daha sonra da DLT'de bu ekin kullanıldığı sayfalardan (sayfa 140–143 arası) örnekler verilerek konuya açıklık getirilmiştir. Başta ekin hem fiil hem de isimlere geldiğine dair örneklerle rastlansa da daha sonra verilen örneklerde kelimelerin harekelendiği ve örneklerin büyük bir bölümünün fiil köklerine dayandığı belirtilmiştir. Çalışmada Robert Dankoff, Kilisli Rıfat, Gerard Clauson ve Besim Atalay arasındaki okuma farklılıkları karşılaştırmalı olarak belirtilmiştir. Çalışmanın sonunda –sa/-se ekinin fiilden fiil yapan ek olarak değil, isimden fiil yapma eki olarak kabul edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

⁵ Aynı makale için bk. *Dil Dergisi (Kaşgarlı Mahmut Özel Sayısı)*, S. 33, Temmuz 1995, s. 65-69.

ERCİLASUN, Ahmet Bican, “Divânü Lugâti’t-Türk’ü Koruyan Aile”, *Makaleler* (Hızl. Ekrem Arıkoğlu), Akçağ Yayınları, Ankara 2007, s. 151-162⁶.

Çalışmanın giriş kısmında DLT’nin bulunup ortaya çıkarılış öyküsü ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Burada özellikle DLT’yi sahaflar çarşısına getirerek satmak isteyen kadının bağlı bulunduğu Vanîoğulları ailesi çeşitli tarih kaynaklarından yararlanılarak tanıtılmıştır. Daha sonra bu ailenin fertlerinden Vanî Mehmed Efendi’nin Türkçülük yönüne vurgu yapılmış, anılan şahsın bu şuurla yaptığı çalışmalara değinilmiştir. Vanî Mehmed Efendi’nin sahip olduğu Türklük bilinciyle ailesine mensup şahısların DLT’nin ortaya çıkması ve bugüne gelmesindeki katkıları bir arada düşünülerek anılan şahsın hayatından kesitler sunularak Türkoloji açısından önemi belirtilmiştir.

ERCİLASUN, Ahmet Bican, “Divânü Lugâti’t-Türk ve Uygurlar”, *Turkish Studies*, C. 4/8, Sonbahar 2009, s. 5-12.

Bu çalışmada Dîvânü Lugâti’t-Türk’ün verileri de göz önünde tutularak Türk tarihinde önemli bir yeri bulunan ve alfabeleriyle, meydana getirdikleri telif ve tercüme eserleriyle Türk dili ve kültürünün en önde gelen boylarından olan Uygur Türklerinin tarihî macerası, Çinlilerle ilişkileri, diğer Türk boylarıyla münasebeti, Türklük içindeki yeri ele alınmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde Uygurların tarihine dair bilgi verildikten sonra, DLT’deki Uygurlara dair verilere değinilmiştir.

EREN, Hasan, “Sovetskaya Tyurkologiya Dergisinin Divânü Lugâti’t-Türk Özel Sayısı”, *Türk Dili (Divânü Lugâti’t-Türk Özel Sayısı)*, C. XXVII, S. 253, Ankara, Ekim 1972, s. 121-125.

Çalışmanın giriş bölümünde 7 Ekim 1971’de Fergana’da Divânü Lugâti’t-Türk’ün yazılışının 900. yıl dönümü ile ilgili yapılan bilimsel toplantı ve bu toplantıya katılan bilim adamlarından bahsedilmiştir. Bu toplantıda sunulan bildirimlerin büyük bir kısmı 1970’te Bakü’de kurulan Sovetskaya Tyurkologiya Dergisinin birinci sayısında yer almıştır. Çalışmada genel itibarıyla derginin bu özel sayısı üzerinde durulmuş, dergide yer alan yazılar ve yazarları ele alınmıştır. Yayımlanan yazılar konularına göre sınıflandırılarak birer cümle ile özetlenmiş ve tanıtıcı bilgiler verilmiştir. Çalışmanın sonunda

---

⁶Aynı makale için bk. *Yeni Orkun*, S. 67, Eylül-Ekim 2003, 68.

anılan derginin Kâşgarlı ve Divân üzerine yapılmış değerli bir eser olduğu vurgulanmıştır.

EREN, Abdullah, “Dîvânü Lugâti’t-Türk’ün Manzum Parçalarında İnsan ve Toplum ile İlgili Benzetmeler”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/The Journal of International Social Research**, Volume 2 / 9 Fall 2009, s.116-127.

DLT’deki manzum parçalar, Türk kültürünün 11. yüzyıl ve öncesine ait birikimlerinin yer aldığı zengin içerikli metinlerdir. Bu zengin içeriğin yansıtılmasında, kullanılan söz sanatlarının ve bu söz sanatları içerisinde benzetmeye dayalı olanların rolü çok büyüktür. Parçalarda benzetmelerin büyük kısmı insan ve toplum üzerine odaklanır. Bu yolla insan ve toplumla ilgili durum, tavır, davranış, karakter, hareket ve görüntüler ile telakki ve tasavvurlar canlı ve etkileyici bir şekilde sunulur.

Bu çalışmada yazar, metinlerdeki insan ve toplum ile ilgili benzetmeleri “Tip Odaklı Benzetmeler”, “Zümre Odaklı Benzetmeler” ve “Kavramlarla İlgili Benzetmeler” olmak üzere üç başlıkta değerlendirmiştir. Bu durumdan hareketle söz konusu benzetmelerin çoğunlukla çeşitli telakkilerin somutlaştırılması ve etkili bir biçimde yansıtılmasına yönelik olarak kurulduğunu, onları içerik bakımından şekillendiren en önemli faktörün eski Türklerin yaşam tarzı olduğunu, bir çoğunun 11. yy. sonrası Türk edebiyatında da aynı ve benzer biçimde varlığını sürdürdüğünü belirtir.

von GABAIN, Annemarie, “Yabancı Dergilerde Türkçe Kitaplar Hakkında (Besim Atalay: Divânü Lugâti’t-Türk)”, **Türk Dili**, C. I, S. 9, Ankara, Haziran 1952, s. 543-545.

Çalışma, Besim Atalay’ın tercüme edip Türk Dil Kurumu’nun yayınladığı DLT çevirisinin tanıtımını içermektedir. Önce DLT’nin yazılış tarihi, yeri ve Atalay’ın çevirisine kadar yapılan yayınlar hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Daha sonra Atalay’ın yaptığı çevirinin nitelikleri, çeviride uyguladığı yöntemler ve eserin fizikî görünümüne dayalı açıklama yapılmıştır. Araştırmacı Atalay ile Carl Brockelmann’ın DLT çevirisini karşılaştırarak Atalay’ın çalışmasındaki üstünlüğü belirtmekle birlikte, çeviride uygulanan yöntemleri eleştirmekten geri kalmamıştır. Gabain, Brockelmann’ın yaptığı çeviride eksik olan kelimelerin Atalay’da mevcut olduğunu ancak

Atalay'ın bu çalışmada uyguladığı çevriyazı yönteminin yeterli olmadığını dile getirmiştir.

GENCAN, Tahir Nejat, "Kâşgarlı Mahmud'un Öztürkçeciliği", *Türk Dili*, C. XXVI, S. 249, Ankara, Haziran 1972, s. 192-195.

Çalışma, DLT'nin ve Kâşgarlı Mahmud'un Türklük bilgisi için sahip olduğu öneme değinilen giriş kısmı ile birlikte toplam dört bölümden oluşmaktadır. *Türkçenin başka dillerle ölçülmesi* adlı bölümde, Kâşgarlı'nın Araplara Türkçe öğretmek amacıyla eserinde sık sık Türkçe ile Arapçayı karşılaştıran örneklerle yer verişine değinilmiştir. *Başka dillerden Türkçeye geçmiş sanılan sözcükler üzerine* adını taşıyan ikinci bölümde, DLT'de yer verilen ve Türkçeye çeşitli vesilelerle geçmiş yabancı kaynaklı kelimeler ve anlamları belirtilmiştir. Çalışmanın son bölümünü oluşturan *başka dillere geçmiş Türkçe sözcükler* adlı bölümde ise, Kâşgarlı'nın Türkçe olup yabancı dillere geçmiş kelimelere dair yaptığı açıklamalara değinilmiş, Kâşgarlı'nın ileri sürdüğü düşüncelerden hareketle dönemin aydınlarının Türkçede kullanılan yabancı kelimeler hakkındaki düşüncelerine yer verilmiştir.

GENCAN, Tahir Nejat, "Divânü Lugâti't-Türk", *Türk Dili*, C. 26, S. 250, Ankara, Temmuz 1972, s. 304-309.

Çalışma, DLT'ye istinaden adı, yazılış tarihi, eserin hangi tarihte yazıldığını kısaca açıklayan özet, nasıl ve niçin yazıldı, sonuç olmak üzere toplam beş başlık altında toplanmıştır. Birinci bölümde özellikle "Divân" kelimesinin içerdiği anlam ve eserle olan bağlantısı üzerinde durulmuş, çeşitli kaynakların bu kelimeye getirdiği anlamlar karşılaştırılmıştır. İkinci bölümde eserin yazılış tarihi yine eserle ilgili mevcut kaynaklardaki bilgilerden hareketle ortaya konmuştur. Üçüncü bölümde Kâşgarlı'nın ifadelerinden hareketle eserin yazılış amacına değinilmiştir. DLT bu başlıklardaki bilgilerle temel özellikleri bakımından tanıtılmıştır. Hemen her bölümde alt maddeler verilerek suretiyle açıklamalar genişletilmiştir. Sonuç bölümünde ise Türkoloji bilimi açısından eserin önemine vurgu yapılmıştır.

GENCAN, Tahir Nejat, "Divânü Lugâti't-Türk'te Dil Kuralları", *Türk Dili (Divânü Lugâti't-Türk Özel Sayısı)*, C. 27, S. 253, Ankara, Ekim 1972, s. 27-53.

Çalışmada öğretme, anlama, dil meselelerini görme, kavrama ve anlatmada Kâşgarlı Mahmud'un ulaştığı seviye gösterilmeye çalışılmıştır. Yazar bütün bu meseleleri doğrudan Kâşgarlı'nın Divânı'ndan aldığı örneklerle göstermiştir. Giriş mahiyetindeki ilk bölümle beraber çalışma; Türk alfabesi, sızıcı harfler sorunu, harf değişimleri, sözcük bölükleri, eylemler ve sonuç olmak üzere toplam yedi başlık altında ele alınmıştır. Her bölüm ağırlıklı olarak DLT'den alınan örneklerle açıklığa kavuşturulmuştur. Açıklanan ve örneği verilen her konunun içinde Kâşgarlı'nın meydana getirdiği eserin, Türk dili, kültürü, folkloru; kısaca Türkoloji açısından önemi hissettirilmiştir.

GENÇ, Reşat, "Kâşgarlı Mahmud'a Göre XI. Yüzyılda Türklerde Ziraat", *Dil Dergisi (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, S. 33, Ankara, Temmuz 1995, s. 76-91.

Türklerdeki yerleşik ve gelişmiş bir medeniyetin varlığını gösteren tarım ve uygulama yöntemlerinin anlatıldığı bu çalışmada, DLT'den hareketle Kâşgarlı'nın gözüyle Türklerde ziraatın varlığını, yetiştirilen ürünleri, ekip biçme işlerinde kullanılan araç gereçleri ve bunların adlandırılışı anlatılmıştır. Çalışma hububat, keten, yonca, pamuk, susam, sebzeler, meyveler, bağcılık ve çalışmanın sonuna eklenen notlar olmak üzere dokuz tane alt başlığı ve bu başlıkların her biri için var olan açıklayıcı bilgileri içermektedir.

GENÇBOYACI, Melek, "Ali Emirî Efendi ve Divânü Lugâti't-Türk", *Türk Dili*, S. 683, Ankara, Kasım 2008, s. 542-553.

Çalışma Ali Emirî Efendi ve Kâşgarlı Mahmud'u tanıtıcı bilgilerle başlamaktadır. Ali Emirî Efendi, eserleri, kitaplara olan düşkünlüğü, çalışmada üzerinde sıklıkla durulan konulardır. DLT'nin bulunuş aşaması, basılması, tıpkibasimleri, tercümeleleri, dizinleri ve yayınlanmış dizinleri, bu çalışmaların kimler tarafından yapıldığı, şu anda nerede ve hangi durumda bulunduğu etraflı bir şekilde belirtilmiştir.

GOROTEGİN, Tunçtıkbek, "Mahmud Kâşgarî'nin Divânının Orto Kılımdarda Cana Canı Doordo Maalım Boluşu Tuuraluu", *Dil Dergisi*, S. 27, Ankara, Ocak 1995, s. 33-37.

Kırgız Türkçesiyle yazılmış olan çalışmada araştırmacı, DLT üzerine yapılan çalışmalardan söz etmektedir. Yazar, XI. yüzyılda yaşayan ve bu

dönemde eserini kaleme alan Kâşgarlı Mahmud'un DLT'sinin tek el yazmasının XIII. yüzyılın ikinci yarısından XX. yüzyılın başlarına kadar geçen sürede Yakın Doğu, Mısır ve Anadolu Türklerinin bilim adamları tarafından nasıl okunduğu ve ele alındığından söz etmektedir.

GÖKYAY, Orhan Şaik, "Divânü Lugâti't-Türk ve Alp Er Tunga", **Türk Dili (Divânü Lugâti't-Türk Özel Sayısı)**, C. XXVII, S. 253, Ankara, Ekim 1972, s. 56-60.

Çalışmada DLT'de yer alan Alp Er Tunga destanına yer verilmiştir. Türk destanlarının künyelerini barındırması nedeniyle eserin önemine değinildikten sonra Alp Er Tunga destanındaki kahramanlar ve destanın rivayet edildiği coğrafya hakkında bilgiler verilmiş, destanın İran kaynaklarındaki anlatılış özellikleriyle karşılaştırma yapılmıştır. Ayrıca destanın arka planında yer alan tarihî hadiseler de temas edilerek. Divân'da bulunan ve Alp Er Tunga'nın ölümünden sonraki yuğ törenlerinde okunan dörtlükler ve günümüz Türkiye Türkçesini aktarımını içeren örneklere yer verilmiştir.

GÖZAYDIN, Nevzat, "Kâşgarlı Mahmud ve Batı Dillerinin Eskiliği", **Türk Dili**, S. 683, Ankara, Kasım 2008, s. 491-498.

Çalışmada Türk dilinin kadimliğine vurgu yapan Kâşgarlı Mahmud ile coğrafi bakımdan konuşma ve yazı dili olarak Türk dili kadar yaygın başka bir dilin olmadığını belirten Radloff kaynak gösterilerek Türk dilinin edebî bir dil olarak kullanımı ve Batı dillerinden Fransızca, İngilizce ve Almancanın eskiliğine değinilmiştir. Bu dillerin tarihî geçmişi hakkındaki bilgiler her dilin kendisine ait etimolojik sözlüklerinden yararlanarak ortaya konmuştur. Buna göre Fransızca en eski kelimenin varlığı 1140 tarihlidir. Buna bağlı olarak söz varlığının ortaya konması ise, 15. ve 16. yüzyıldır. Söz varlığının büyük bölümü Latince ve Yunancaya dayanan İngilizcede varlığı tespit edilen en eski kelimenin varlığı 13. yüzyıldır. Almancada ise en eski söz varlığının kullanılma tarihi 12. yüzyıldır. Kâşgarlı'nın verdiği bilgiler 11. yüzyılda edebî bir dil olarak Türkçenin kullanıldığını ortaya koymaktadır. Bu kullanılış özelliği Oğuz Türkçesi geleneğinde günümüze kadar sürmüştür. Çalışmadaki verilere göre, aynı durum Fransızca, İngilizce ve Almanca için söz konusu değildir. Bu dillerin söz varlığı geçmişteki kullanım özelliklerini bugüne taşıyamamıştır.

GÜNER, Galip, “Divânü Lugâti`-t-Türk`te Kençekler ve Bazı Kençekçe Kelimeler Üzerine”, *Bilig*, Ankara, Kış 2009, S. 48, s. 75-90.

Çalışma, *DLT`de Kençekler, bazı Kençekçe kelimeler üzerine düşünceler ve sonuç*, olmak üzere toplam üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde Kençeklerin kökenlerine dair kısa bilgiler verildikten sonra, Kâşgarlı Mahmud`un Kençekçe olarak ele aldığı *kendük, togrıl, yudug, kenpe, körke, çaha, çulıman, çawlı, çowlı, çeşkel, şenbuy, kewli*, ve *düniüşge* kelimelerine dair etimolojik değerlendirmelere yer verilmiştir. Sonuç bölümüyle çalışmanın ana hatları tekrar hatırlatılmış ve ulaşılan yargılara değinilerek çalışma tamamlanmıştır.

GÜNER, Galip, “Karahanlı Türkçesinin Tasvir Fiillerine Genel Bir Bakış”, *Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 218-237.

Bu çalışmada Karahanlı Türkçesi dönemi eselerinde tasvir fiillerinin kullanılışı ele alınmıştır. Tasvir fiiller, iki ayrı fiilin kaynaşmasıyla oluşmuş birleşik kuruluşlu fiillerdir. Bu bağlamda Karahanlı Türkçesinde süreklilik fiilleri, tezlik fiilleri, yeterlilik fiilleri ve yaklaşma fiilleri üzerinde durularak bu fiillerin Karahanlı Türkçesindeki kuruluş ve kullanım şekilleri örneklerle gösterilmiştir. Araştırmada, Karahanlı Türkçesinde tasvir fiillerinin, çekime girdiği kip eklerinin ve cümle içinde anlamın netleşmesine katkı sağlayan bazı belirleyici öğelerin etkilerine bağlı olarak kendi içinde ayrıntılı ifade özelliği kazandıkları tespit edilmiştir.

GÜNER, Galip, “Divânü Lugâti`-t-Türk`te Geçen Ulas/Öles ‘Süzgün, Baygın’ Kelimesinin Okunuşu, Anlamı ve Yapısı Üzerine Düşünceler”, *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları (Gürer Gülsevin Armağanı)*, C. VI/I, Kış 2011, s. 1226-1230.

Divânü Lugâti`-t-Türk, söz varlığı bakımından sadece Eski Türkçenin değil Türkçenin tarihî ve çağdaş bütün dönemlerinin en temel kaynaklarından biridir. Her ne kadar Kâşgarlı eserinde döneminin çok fazla kullanılmayan, eskimiş gibi telakki edilen kelimelerini eserine almadığını söylese de Divân`da günümüze ışık tutan pek çok eskicil (arkaik) ögenin olduğu görülür. Bu çalışmada DLT`de geçip de okunuşu, anlamı ve yapısı üzerinde çok fazla durulmamış olan *ulas /öles* “süzgün, baygın” kelimesi üzerinde bir köken bilgisi

denemesi yapılmıştır. Araştırmacı önce kelimeyle ilgili okuma ve tahlil denemelerine değinmiş, ardından Türkçenin tarihî ve çağdaş metinlerinden hareketle kendi görüşlerini ortaya koymuştur

GÜNŞEN, Ahmet, “Söz Varlığı Işığında Divânü Lugâti`-t-Türk`te Çağının Türk İktisadi Hayatına Ait İzler”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/The Journal Of International Social Research, C. 1/4, Yaz 2008, s. 242-267.

Divânü Lugâti`-t-Türk, Türk dili ve edebiyatının ilk örneklerini ihtiva etmesi yanında, 11. yüzyıldaki yüksek Türk kültür ve medeniyetini yansıması bakımından da Türklüğün temel eserlerinden biridir. Bu çalışmada, Divânü Lugâti`-t-Türk`te, 11. yüzyıl Türk iktisadî hayatının iz veya yansımalarını aramak, elde edilen dil malzemesiyle Türk iktisat tarihine katkıda bulunmak ve dikkatleri bu yönden de Divânü Lugâti`-t-Türk üzerine çekmek amaçlanmıştır. Bu amaçla, önce Divânü Lugâti`-t-Türk taranarak çağının Türk iktisadî hayatını yansıtan bütün kelime, deyim, atasözü, beyit ve manzum parçalar kendi içinde sınıflanıp listelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, Karahanlı döneminde Türklerin hem yaylak-kışlak geleneği içinde hayvan sürüleri besleyen hem de verimli topraklarda tarım yapan ikinci bir toplum oldukları; ama bunun yanında madencilik, dericilik, dokumacılık vb. sektörlerinde de gelişmiş durumda buldukları anlaşılmaktadır. Para ve paraya dayalı mal, alım-satım, ticaret, komisyon, borçlu, kefil, rüşvet, miras ilişkilerini tanımlayan birçok kelime ve cümlenin varlığı da yerleşik kültüre dayalı iktisadî hayatın oldukça canlı ve güçlü olduğunun bir başka göstergesidir. Divânü Lugâti`-t-Türk`ün sadece dil, kültür ve edebiyat tarihçilerimizce değil, iktisat tarihçilerimizce de mutlaka ele alınıp değerlendirilmesi gereken büyük ve kıymetli bir eser oluşu ön plana çıkarılmıştır.

GÜNŞEN, Ahmet, “Divânü Lugâti`-t-Türk`te Yaklaşma Bildiren Fiiller”, Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları (Gürer Gülsevin Armağanı), C. VI/I, Kış 2011, s. 236-249.

Bu çalışmada, Divânü Lugâti`-t-Türk`te yer alan ve “yaklaşma” bildiren fiiller üzerinde durulmuştur. Araştırmada, eserde tespit edilen ve “yaklaşma” bildiren fiiller sadece birleşik yapıtlı tasviri fiiller bağlamında ele alınmakla kalmamış, kök veya gövde hâlinde olduğu hâlde “yaklaşma” bildiren fiillerin bir dökümü yapılarak, “kılmış” ve “görünüş” çerçevesinde değerlendirilmiştir. Böylece, Divânü Lugâti`-t-Türk`ün sunduğu malzemedeki hareketle hem

Karahanlı Türkçesi hem de Türkçenin daha önceki ve sonraki dönemleri için bu açıdan bir pencere açılmaya çalışılmıştır.

HUNKAN, Ömer Soner, “Kâşgarlı Mahmud’a Göre Türk Hakanlığı (Karahanlılar)”, *Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 11-30.

Çalışmada DLT'nin Türk Hakanlığı tarihi bakımından taşıdığı önem, hakanlığın tartışılan bazı meselelerine yönelik konular ve hakanlığın yerleşim birimlerine dair Kâşgarlı Mahmud'un verdiği bilgiler üzerinde durulmuştur. Çalışma giriş, *DLT'de hakan ailesinin kökeni*, *DLT'de devletin adı*, *DLT'de Türk boyu*, *DLT'de ülkede yerleşim yerleri (şehir, kasaba, köy, yaylak, kışlak)* ve *sonuç* bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş ve sonuç bölümlerinin dışında kalan inceleme kısımlarında, üzerinde durulan hususlar tablolar hâlinde ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Araştırmada verilen bilgiye göre DLT, Hakanlığın adının ne olduğu, kökeni ve yönetici boyunun kime dayandığı gibi meselelerle ilgili verdiği bilgiler bakımından diğer orta çağ kaynaklarıyla örtüşmektedir.

IDO, Shinji, “Divânü Lugâti't-Türk'teki Yansımali Kelimelerde Ünlü Nöbetleşmesi”, *Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 263-272.

Bu çalışmada DLT'de geçen ve her bir unsuru tek heceden oluşan yansımali ikilemelerde meydana gelen ünlü nöbetleşmesi üzerinde durulmuştur. Çalışmada DLT'de tespit edilen söz konusu özellikleri taşıyan 16 adet ikileme ele alınmıştır. DLT'de yer alan ve araştırmacının tespit ettiği unsurları birer heceden oluşan kelimeler şöyledir: *çağ çüğ, çak çuk, çalk çulk, çar çur, çart çurt, kağ kuğ, kak kuk, kar kur, karç kurç, kart kurt, kav kuv, sart sırt, şal şul, tan tun, yab yub, yak yuk*. Araştırmada hem XI. yüzyıl ses olaylarının bir yönü ortaya konulmuş hem de zaman zaman Altay dilleri, Türk lehçeleri, Türklerin uzun bir süre birlikte yaşadığı Farsça, Moğolca, Çince; Batı dillerinden Almanca ile mukayese edilerek geçmiş ve bugün arasındaki benzerlik ve farklılıklar gösterilmiştir.

İLAYDIN, Hikmet, “Divân’la İlgili Bazı Gözlemler ve Düşünceler”, *Dil Dergisi (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, S. 33, Ankara, Temmuz 1995, s. 49-56⁷.

Araştırmacı, çalışmasını altı maddede toplamıştır. Hemen bütün maddeler kendi içlerinde çeşitli alt bölümlere ayrılarak incelenmiştir. İlk maddede DLT’nin yazılış amacı ve niteliği; ikincisinde DLT hakkındaki ilk bilgiler, eserin bulunuşu ve ortaya çıkarılışı; üçüncü bölümde DLT’nin sahip olduğu öğreticilik vasfı, genel özellikleri ve içeriği; dördüncü maddede DLT’nin Türk lehçelerinin, fonetik, morfolojik ve kelime hazinesi gibi incelemelerinde temel kaynak oluşuna ve eserdeki anlaşılabilirliğe neden olan ifadelere ve ikilemelere yer verilmiştir. Beşinci bölümde DLT’deki madde başı ve madde içi kelimelerin türleri üzerinde durulmuş, fiillerin (basit, bileşik, fiilimsi) çokluğuna dikkat çekilmiştir. Son bölümde ise manzum parçalarda fiillerin çokluğu ve Türklerin yaşamlarındaki çabukluğa bağlı olarak varlıkların hareket halinde ön plana çıkışı üzerinde durulmuştur.

İLERİ, Canan, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Geçen Meyve-Sebze Adları ve Türklerin Bunlardan Yararlanma Biçimleri”, *Türk Dili*, Ankara, Eylül 2007, C: XCIV, S: 669, s. 542-572.

Bu makalede Divânü Lugâti’t-Türk’te geçen meyve-sebze adları taranmış ve *Tarama Sözlüğü* ve Turhan Baytop’un *Türkiye’de Bitkiler ile Tedavi Geçmişte ve Bugün* kitaplarından hareketle onlardan yararlanma biçimleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Buna göre meyve ve sebzelerin beslenme yanı sıra tedavide ilaç olarak ve sanayide de bazı araç gereçlerin yapımında kullanıldığı görülmüştür. DLT’de geçen meyve-sebzelerin çoğunluğunun günümüzde de benzer biçimde ve benzer amaçlarla tüketildiğini söyleyen yazar, *aluç*(şeftali), *arpa*, *yigde*(iğde), *yüzerlik*(üzerlik), *yagak*(ceviz) gibi meyve ve sebze adlarının dönem dil yapısını yansıtma bakımından büyük çoğunluğunun Türkçe olduğunu belirtmektedir.

İLHAN, Nadir, “Divânü Lugâti’t-Türk’ten Gaziantep Ağzına Atasözleri”, *Akpınar Dergisi*, S. 18, Niğde, Kasım-Aralık 2008, s. 4-10.

⁷ Aynı makale için bk. *Türk Dili (Divânü Lügati’t-Türk Özel Sayısı)*, C. XXVII, S. 253, Ekim 1972, s. 96-104.

Çalışmanın giriş bölümünde dilin millet hayatındaki önemi, DLT'nin ve dolayısıyla Kâşgarlı Mahmud'un Türkoloji bakımından değeri vurgulanmış, çeşitli kaynaklardan edinilen bilgilerle atasözleri üzerinde fikir beyanında bulunulmuştur. Atasözünün tarifi ve özellikleri adlı bu bölümde atıfta bulunulan yazarlar hakkında kısa bilgiler de verilmiştir. DLT'den alınan örneklerle Gaziantep ağızlarında yaşayan atasözlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesinin yer aldığı bölümde geçmişten bugüne Türk atasözlerinin varlıklarını devam ettirmesine ve bu durumun oluşmasında DLT'nin değerine işaret edilmiştir. Çalışma, ileri sürülen fikirlerin özetlendiği sonuç bölümü ve kaynakça ile tamamlanmıştır.

İLHAN, Nadir; ŞENEL, Mustafa, "Divânü Lugâti't-Türk'e Göre Av, Avcılık ve Hayvancılıkla İlgili Kelimeler ve Kavram Alanları", *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, C. 3/1, Kış 2008, s. 259-277.

Türkçenin Karahanlı sahasında meydana getirilmekle beraber, Kâşgarlı'nın ulaşabildiği Türk coğrafyasının, Türk dünyasının söz varlığını, kelime hazinesini toplayan şaheseri Divânü Lugâti't Türk adlı eserinde de ortak kültürün, ortak dünya görüşü ve sosyal hayatının izleri takip edilebilmektedir. Eserde ortak kültür ve sosyal hayatın yansımaları olarak o dönemin Türk dünyasında bulunan ve Türk toplumunun ekonomik ve sosyal hayatında etkili olan avcılık ve hayvancılıkla ilgili kavramlar, nesnelere, inançlarla ilgili kelimeler, deyimler görülmektedir. Bu kelime ve deyimlerin bir kısmı evcil hayvanlar ile ilgili kullanılırken bir kısmının yabani hayvanlarla alakalı kullanıldığı görülmüştür. İnsan hayatı için ekonomik ya da besin değeri olmayan hayvanların da eserde yer alması Kâşgarlı'nın ve Türk toplumunun, dünyayı- yaşanılan hayatı bir bütün olarak kavradıklarını ve günlük hayatlarında yaşattıklarını göstermektedir.

İLTEBİR, Abdulhekim Baki, "Kâşgarlı Mahmud, Divânü Lugâti't Türk ve Doğu Türkistan", *Dil Dergisi (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, S. 33, Ankara, Temmuz 1995, s. 30-43.

Çalışma giriş bölümüyle birlikte toplam yedi bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde DLT ile birlikte Türkolojinin başlaması, eserin bu ilme yaptığı katkılar ile DLT'nin günümüze geliş aşamalarına değinilmiştir. İkinci bölüm "*Doğu Türkistan'da Divân Çalışmaları*" başlığını taşımaktadır ve bu bölümde Doğu Türkistan'da DLT üzerine yapılan çalışmalar hakkında bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölüm "*Hazret-i Mollam Mezarı: Kâşgarlı Mahmud*

Türbesi” başlığıyla verilmiştir ve bu bölümde Kâşgarlı’nın türbesine dair bilgiler verilmiştir. Dördüncü bölümün adı “*Dünyada Tek ve İlk Asya Haritası*”dır. Bu başlık altında Türklerin yaşadığı topraklar ve bu toprakların coğrafi özellikleri hakkında bilgilere yer verilmiştir. Beşinci bölüm “*Kâşgarlı Mahmud’un Türkçülük Düşüncesi*” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde ise Kâşgarlı’daki milliyetçi ve idealist şuura yer verilmiştir. Altıncı bölüm “*Hakaniye Türkçesi ve Günümüz Uygur Türkçesi*” adıyla verilmiştir. Bu bölümde Hakaniye Türkçesi de denilen Karahanlı Türkçesi ile Uygur Türkçesinin yapı özellikleri ve DLT’nin Uygur Türkçesine aktarılışına değinilmiştir. Yedinci bölüm “*Divânü Lugâti’t-Türk ve Eski Uygur Türk Kültür ve Medeniyeti*” adıyla sunulmuştur. Bu bölümde de DLT’de görülen Uygur kültür ve medeniyetinin izleri yansıtılmıştır. Ayrıca çalışmanın sonunda Doğu Türkistan’da Türk Dili ve Edebiyatı ile DLT üzerine yapılan çalışmalardan bir kısmı (altı tanesi) hakkında bilgiler verilmiştir.

İNAN, Abdülkadir, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Datif Hâli”, *Türk Dili*, C. III, S. 26, Ankara, Kasım 1953, s. 80-81.

Çalışmada Eski Türkçe döneminde yönelme durum ekinin kullanılmasına değinilerek bu konuya eğilen kaynaklarda anılan eklerin ele alınış biçimi belirtilmiştir. Çalışmanın devamında Kâşgarlı Mahmud’un yönelme hâl ekini ele alış şekli, ekin kullanılışı ve eklendiği kelimelerin ses düzenine göre gösterdiği kullanım özelliği belirtilmiş, Divânü Lugâti’t-Türk’ten alınan örneklerle konuya açıklık getirilmiştir.

İNAN, Abdülkadir, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Şamanizme Ait Kelimeler”, *Makaleler ve İncelemeler*, C. II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 317-321.

Çalışmada eski Türk dini Şamanizm ile ilgili Divânü Lugâti’t-Türk’teki kelimeler üzerinde durulmuştur. Giriş bölümünde Kâşgarlı Mahmud’un dinî kimliği hakkında bilgi verilmiştir. Buna göre Kâşgarlı dinine bağlı bir Müslümandır. O, müşrik Türklerle savaşan, Budistlerin tapınaklarını yıkıp putlara en ağır hakaretleri eden gazilerin destanlarından parçalar aktarmaktadır. Bu çalışmada ele alınan Şamanizmle ilgili kelimeler, içinde geçtiği örnek dördük veya cümlelerle birlikte belirtilmiştir. Ayrıca söz konusu kelimelerin Şaman inancına göre çağrıştırdığı veya simgelediği anlamlar da gösterilmiştir. Toplam 27 kelimenin ele alındığı çalışmanın sonunda konuyla ilgili açıklama notları bulunmaktadır.

İNAYET, Alimcan, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Geçen Çin ve Maçin Adı Üzerine”, *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, C. II/4, Sonbahar 2007, s. 1174-1184.

Çinliler Qin Shi-huang döneminden sonra, hiçbir zaman kendi ülkelerine “Çin” dememişlerdir. Kendi ülkelerini “Zhong-guo”, “Zhong-yuan” adlarıyla ifade eden Çinlilerin etnik adı da “Çinli” değil, “Han”dır. O zaman “Çin” adı ne zaman ortaya çıkmıştır? Divânü Lugâti’t-Türk’te geçen “Çin” adı ve bununla birlikte geçen “Maçin” ve “Tawgaç” adları hangi coğrafi alanları ifade ediyordu? Çalışmada bu sorulara cevap aranmaktadır. Dolayısıyla, “Çin” ve “Maçin” adının değişik dönemlerde ifade ettiği coğrafi alanların ve bu coğrafi alanlarda meydana gelen değişikliklerin tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada bu konu tarihi belgeler ışığında ele alınmıştır.

İNAYET, Alimcan, “Kâşgarlı Mahmud Hakkında Oluşan Efsaneler Üzerine”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, C. VI, S. 2, İzmir, 2006, s. 347-372.

Bu çalışmada Kâşgarlı Mahmud’un hayatı, faaliyetleri ve efsanevi kişiliğinden söz eden hikâyeler üzerinde durulmuştur. Kaşgar Uygur Neşriyatı 2003 yılında “Mehmut Keşkiri Hekkide Hikâyeler”(Kâşgarlı Mahmud Hakkında Hikâyeler) adında bir kitap yayımlamıştır. Kitapta Kâşgarlı Mahmud’un hayatı ve faaliyetleriyle ilgili 26 hikâye bulunmaktadır. Bu hikâyeler sadece Kâşgarlı Mahmud’un gerçek hayatıyla ilgili ayrıntıları içermemekte, aynı zamanda onun efsanevi hayatını da yansıtmaktadır. Bu çalışmaya konu olan kitapta yer alan ve Kâşgarlı Mahmud’a dair bilgi veren hikâyeler, Kâşgarlı’nın köyü Opal’daki görmüş geçirmiş, okuryazar yaşlı kişilerin Kâşgarlı Mahmud hakkında eskiden beri söylenenlerle ilgili anılarından oluşmaktadır. Çalışmada verilen bilgiye göre, hikâyelerin derlendiği kişilerin adı, soyadı, yaşı, eğitim durumu hakkında da bilgi verilmiş, söz konusu hikâyeler DLT ile karşılaştırılarak elde edilmiştir.

İPEK, Birol, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Geçen Enklitik Edatları”, *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, C. IV/9, İlkbahar 2009, s. 1199-1212.

Çalışmada DLT’de de geçen ve eklendiği kelimenin ses özelliklerine göre değişikliğe uğrayan, bu özellikleri ile de isim çekim ekleri gibi kullanılan *enklitik* ya da *ek edat* olarak adlandırılan yapılar üzerinde durulmuştur.

Araştırmacı ek edat terimi hakkında bilgi verdikten sonra DLT’de yer alan ek edatları alfabetik olarak sıralamış, her birinin eklendiği kelimeye ve dolayısıyla cümleye kattığı anlamı DLT’deki örneklerden hareketle açıklamıştır. Buna göre DLT’deki enklitik edatları sırasıyla *â, ça/çe, çu/çü, erinç, erki, la, ma/me, mat/met, ok, ol, yemu/yenu* olmak üzere toplam on bir tanedir.

KABATAŞ, Orhan, “Divânü Lugâti’t-Türk’ten Türkiye Türkçesine”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara, 2001 I/II, s. 147-162.

Çalışmada, Türkiye Türkçesi söz varlığı ile DLT’nin söz dağarcığı, ses bilgisi ve anlam yönünden karşılaştırılmıştır. Divân’da geçen ve Türkiye Türkçesinde de kullanımına devam edilen kelimeler tespit edilmiş, başta Oğuz grubu lehçelerinden Türkmence ve Azerice olmak üzere çağdaş Türk lehçelerinde bu kelimelerin aldıkları biçimler gösterilmiştir. Bu sayede kelimelerin lehçeler arası değişim özellikleri dile getirilmiştir. Bunun yanında Divân’da yer alan söz varlığı Orhun Yazıtları ve Uygurca yazmalar ile mukayese edilerek bu temel eserler arasındaki ayrıma vurgu yapılmıştır. Kısaltmalar ve kaynakça bölümleriyle çalışma tamamlanmıştır.

KAÇALIN, Mustafa S. “Abdullah Sabri Karter’in Divânü Lugâti’t-Türk Çevirisi Üstüne”, *Türklük Araştırmaları Dergisi (Mehmet Akalın Armağanı)*, İstanbul 1997, s. 249-252.

Çalışma, Abdullah Sabri Karter’in DLT üzerine yaptığı çeviri çalışmasının tanıtımından ibarettir. Verilen bilgilere göre Karter’in 22 defterden oluşan çevirisi Bursa İl Halk Kütüphanesi El Yazmaları ve Arap Harfli Basma Eserler Bölümü’nde Genel 4449–4470 sayıları arasında bulunmaktadır. Bunun dışında çalışmada çevirinin fizikî özellikleri, hangi cildin hangi maddeden başlayıp hangi maddede bittiği hakkında bilgiler mevcuttur.

KAÇALIN, Mustafa S. “Divânü Lugâti’t Türk Üzerine Birkaç Söz”, *Türk Dili*, S. 683, Ankara, Kasım 2008, s. 528-542.

Çalışma, DLT’yi geniş bir şekilde tanıtıcı niteliğe sahiptir. Eserin şu an nerede hangi numara ile kayıtlı olduğundan ne zaman, nerede, nasıl yazılıp kime sunulduğuna, hangi niteliklere sahip olduğundan içerdiği kelime miktarına kadar ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Bunun yanında DLT’yi çevirme girişiminde bulunanlar, çevirisini yapanlar hakkında bilgi verilerek DLT’deki atasözü,

deyim gibi söz varlığını ortaya koyan ifadelere yer verilmiştir. DLT’de olup da günümüzde farklı kelimelerle ama aynı anlamda kullanılan gündelik yaşama ait birtakım kelimelere de çalışmada yer verilmiştir. Çalışma DLT hakkında bilgi teferruatlı veren bir kaynak hüvüyetindedir.

KAFALI, Mustafa, “Divânü Lugâti’t-Türk’ün Tarihi Coğrafya Bakımından Kaynak Olarak Değerlendirilmesi”, *Dil Dergisi (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, S. 33, Ankara, Temmuz 1995, s. 92-93.

Çalışmada DLT’nin tarih ve coğrafya bakımından Türk dünyasını yansıtmaya yönüne atıfta bulunularak Türkleri göçebe olarak vasıflandıran dış kaynakların görüşlerine karşı bir savla cevap verilmiştir. Bu cevap verilirken araştırmacının en büyük kaynağı DLT’dir. Kâşgarlı’nın eserinde Türk tarihi ve coğrafyası hakkında verdiği bilgiler ve eserine koyduğu harita tarihî ve coğrafi bakımdan Türk dünyasının varlığını ortaya koyma kudretine katkıda bulunarak insanlığı bu durumdan haberdar etmiş, araştırmacının iddiasına kaynak olmuştur.

KARA, Mehmet, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Çocuklarla İlgili Kelimeler”, *Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 292-305.

Divânü Lugâti’t-Türk’ün söz varlığıyla ilgili olan bu çalışmada eserde geçen çocuk terminolojisi üzerinde durulmuştur. Buna bağlı olarak çalışmada önce bir toplumun söz varlığı ve kültürü ile ilgili bilgilere yer verilmiş, DLT’nin bu açıdan önemi belirtilmiştir. Araştırmacı, eserde geçen çocuklarla ilgili kelimeleri, niteliğine göre kendi içinde gruplandırarak incelemiştir. Buna göre çalışma, *doğrudan çocuklarla ilgili kelimeler, doğum, çocuk gelişimi/sağlığı/bakımıyla ilgili kelimeler, çocuklarla ilgili üveylik-asıllık ve statü bildiren kelimeler, çocuk çevresinde şekillenen aile ve akrabalık bağlarıyla ilgili kelimeler, çocuk oyunlarıyla ilgili kelimeler, çocuklara kızınca veya onları severken söylenen kelimeler, çocukları korkutmak için söylenen kelimeler*, başlıkları altında değerlendirilmiştir. Sekiz başlık altında incelenen söz konusu kelimelerden birinci türde 24; ikincide 37; üçüncüde 21; dördüncüde 19; beşincide 10; altıncıda 6; yedincide 5; sekizincide 1 olmak üzere toplam 123 kelime incelenmiştir.

KARABEYOĞLU, Adnan R., “Divânü Lugâti’t-Türk’ün Söz Varlığının Semantik Mukayesesi Üzerine”, *Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies*, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 157-165.

Çalışmada Kâşgarlı Mahmud’un DLT’nin söz varlığını oluştururken dikkat ettiği hususlar üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda Kâşgarlı’nın eserine yalnızca kullanımda olan kelimeleri aldığı, vecizlik sağlamak amacıyla eski kelimelere yer vermediği ifade edilmektedir. Araştırmacıya göre, Kâşgarlı’nın böyle bir yol izlemesinin nedeni, onun devrinin söz varlığını tespit etmek istemesidir. Araştırmada üzerinde durulan bir diğer mesele, Kâşgarlı’nın eserindeki kelimelerin anlamlarını verirken uyguladığı ölçütlerdir. Araştırmacı bu hususta DLT’yi kelimelere verilen anlamlar bakımından *Kutadgu Bilig* ve *Atebetü’l-Hakayık* ile karşılaştırmakta ve bu eserlerde yer verilen bazı kelimelerin, anlam bakımından DLT ile örtüşmediğini ifade etmektedir.

KARABULUT, Ferhat, “Karşılaştırmalı Bir Tipoloji Çalışması: Divânü Lugâti’t-Türk’te Sıfat Fiilli Yapılar”, *Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 201-217.

Bu çalışmada, Divânü Lugâti’t-Türk’te değişik vesilelerle dile getirilen sıfat-fiiller ve sıfat-fiilli yapılar üzerinde tipolojik bir çalışma yapılmıştır. Bu bağlamda, Türkçe sıfat-fiil ve sıfat-fiilli yapıların oluşum süreci ve sıfat-fiil yapan biçimbirimlerin işlevleri ele alınmıştır. DLT, dil bilgisi kuralları ve dilin mantığı konusunda vermiş olduğu bilgilerle sadece bir sözlük değil, aynı zamanda çağdaş dil biliminin izlerini taşıyan bir eserdir. Mesela, Kâşgarlı’nın sıfat-fiillerden bahsederken üzerinde durduğu hususlar araştırmacıya göre, Chomsky’nin *Üretici-Dönüşümsel Dil Bilgisi Kuramı*’nı çağrıştırmaktadır. Araştırmacı bu çalışmada zaman zaman Chomsky’nin ortaya koyduğu kurallardan da yararlanmıştır.

KARABULUT, Ferhat, “Dünya Dil Bilimi Tarihi İçinde Divânü Lugâti’t-Türk’ün Yeri ve Önemi”, *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, C. IV/3, İlkbahar 2009, s. 1326-1342.

Çalışma DLT’nin dil bilimi bakımından önemini ortaya koymaya yöneliktir. Araştırmacı önce dil ve dil bilimi hakkında genel bilgilere yer vererek DLT’nin dil bilimi çalışmalarında yeterince ele alınmayışına vurgu yapmıştır. Buna göre Kâşgarlı Mahmud ve eseri dünya dil bilimi çalışmalarında

hiç yer bulamamışken Türkiye’de kaleme alınan dil bilimi çalışmalarında ise yalnız üç kişi (Doğan Aksan, Nesrin Bayraktar ve Mehmet Aydın) dil bilimi içinde ele alınmıştır. Daha sonra Türk dil bilimi çalışmalarının olmadığı bir dünya dil biliminin eksik kalacağını ileri süren araştırmacı, bu noktadan hareketle Kâşgarlı ve eserinin önemine değinerek 11. yy dil bilimi kıstasları ölçüsünde eserin dil bilimsel önemine dikkat çekmiştir. Buna göre Kâşgarlı, dönemi itibarıyla orijinal yöntemlere dayalı, farklı niteliklere sahip bir eser ortaya koymuştur. Böylelikle eserin dil bilimi çalışmalarında görmezden gelinmesi düşünülemez.

KARAHAN, Akartürk, “Kâşgarlı’nın Gözlemlerinde XI. Yüzyıl Türk Ülkeleri”, *Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 99-107.

Bu çalışmada Kâşgarlı Mahmud’un bizzat gözlemlendiği ve DLT’de yer verdiği XI. yüzyıldaki Türk ülkeleri üzerinde durulmuştur. Söz konusu araştırma, giriş, Kâşgarlı Mahmud’un hayatı, Kâşgarlı’nın Türk ülkelerine gezisi ve seyahatlerinin asıl sebebi, Kâşgarlı’nın bilgisi dâhilindeki Türk dünyası ve sonuç olmak üzere toplam beş bölümden oluşmaktadır. Buna göre Kâşgarlı daha çok Karahanlı Devleti sınırları içindeki boyların yaşadığı bölgeleri dolaşmış, siyasi olarak etkin olan ve İslam diniyle yakın ilişki içinde bulunan Oğuz Türklerini diğerlerinden daha ayrıntılı aktarmıştır. DLT’de İslam dışı unsurlardan ya hiç bahsedilmemiş ya da bu topluluklar olumsuz sıfatlarla nitelenmiştir. Soğdlar ve Tübütlar gibi Türk dışı unsurlardan da Türkler arasındaki önemli konuları nispetinde bahsedilmiştir.

KARAHAN, Akartürk, “Mehmet Vefa Nalbant, Divânü Lugâti’t-Türk Grameri- I: İsim, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul 2008, 293 s.”, *Dil Araştırmaları*, S. 4, Bahar 2009, s. 171-173.

Yayın değerlendirme yazısı özelliği taşıyan bu çalışmada DLT’nin özellikleri, ortaya çıkarılışı ve yapılan çeviriler hakkında bilgi verildikten sonra, Nalbant’ın DLT kaynaklı çalışması tanıtılmıştır. Verilen bilgiye göre Nalbant’ın eserinde DLT’nin isim malzemesi biçim ve kelime türü bakımından incelenmiş; Orhun, Uygur ve Karahanlı Türkçelerine ait eserlerle karşılaştırılarak Kâşgarlı Mahmud’un naklettiği bilgiler değerlendirilmiştir. Bahse konu kitap giriş, isim biçim bilgisi, sözcük türleri olmak üzere toplam üç ana başlık altında ele alınmıştır.

KARAHAN, Akartürk, “İlk Türk Lehçeleri Sözlüğü: Divânü Lugâti`-Türk`te Lehçelerin Söz Varlığına Bir Bakış”, *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, C. IV/4, Yaz 2009, s. 650-691.

Çalışmada, ilk Türk lehçeleri sözlüğü olan DLT, Türk lehçeleri hakkında içerdiği bilgi ve söz varlığı ışığında ele alınmıştır. Araştırmacı, Kâşgarlı'nın ayrı başlıklar hâlinde yer vermediği ve Karahanlı Türkçesi içinde yeri geldikçe değindiği Türk lehçelerine dair bilgileri kendi içinde bölümlere ayırarak incelemiştir. Bu inceleme, Divân'da Türk lehçeleri söz varlığının düzeni, Divân'ın Türk lehçeleri söz varlığında eş değerlik ve Divân'ın Türk lehçeleri söz varlığında yalancı eş değerlik olmak üzere üç ana başlıkta toplanarak yapılmıştır. Bu başlıklardan Divân'ın Türk lehçeleri söz varlığında eş değerlik ve Divân'ın Türk lehçeleri söz varlığında yalancı eş değerlik adlı bölümleri kendi içinde alt başlıklara ayrılarak içerdikleri söz varlığı bakımından tablolar hâlinde belirtilmiştir. Böylelikle verilen bilgiler, örneklerle desteklenmiştir.

KARAMAN, Hüseyin, “Divânü Lugâti`-Türk`te Ahlak”, *Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 374-386.

Bu çalışmada Divânü Lugâti`-Türk`te bir ahlâk felsefesi anlayışının var olup olmadığı veya ne derece var olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu anlamda, DLT'de geçen ahlâkla ilgili kelimeler tespit edilmiş, söz konusu kelimelerin İslam ahlâkının ve İslam ahlâk felsefesinin cesaret, adalet ve cömertlik gibi ahlâkî erdemleri ifade eden kavramları ile yalan, haset, oburluk, zulüm ve aldatmak gibi ahlâkî düşüklükleri belirten kavramları çerçevesinde tasnifi edilmiştir. Söz konusu verilerden hareketle dönemin ahlâk anlayışı ile ilgili tespitler yapılmıştır.

KARAÖRS, Metin, “Türk Dilinin Fiil Zenginliği ve Divânü Lugâti`-Türk”, *Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun Armağanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2008, s. 180-191.

Çalışmada, DLT'den alınan örneklerle Türk dilinin fiil yönünden zenginliği gösterilmiştir. Çalışma, Türk dilinin söz varlığının zenginliği (giriş mahiyetinde), DLT'nin söz varlığı, DLT'de fiillerin yapısı, Türk dili bir fiil dilidir, DLT'de –sa/-se eki ile yapılan fiiller (DLT'de isimden fiil yapan –sa/-se eki ve fiilden fiil yapan –sa/-se eki alt başlıklarıyla), DLT'de bulunup bugünkü

Türkiye Türkçesinde bulunmayan a harfi ile başlayan 116 fiil ve sonuç olmak üzere toplam yedi başlık altında ele alınmıştır. Her bölüm kendi içinde örneklerle ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Sonuç bölümünde ise –sa/-se ekinin DLT’de yoğun bir şekilde yer alıp bugünkü Türk lehçe ve şivelerinde fazla yaşamaması ve DLT’de yer alan a ünlüsüyle başlayan 116 fiilin büyük bir kısmının bugünkü Türkiye Türkçesinde bulunmaması, DLT’nin fiil zenginliğine birer kanıt olarak sunulmuştur.

KARAŞLAR, M. Selda, “Divânü Lugâti’t-Türk’teki Oğuzca Eşya Adlarına Bir Bakış”, *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, C. V/1, Kış 2010, s. 508-524.

Bu çalışmada Kâşgarlı Mahmud’un Divânı’ndaki Oğuzca eşya adları ele alınmış, bu noktadan hareketle Oğuz söz varlığının gelişimi incelenmiştir. XI. yüzyıl Türk dünyasının dil, edebiyat, kültür ve sosyal durumuyla ilgili zengin ve özgün ilk bilgileri veren Divânü Lugâti’t-Türk, Türkoloji araştırmalarında her zaman temel kaynak olmuş ve araştırmacılar tarafından çok yönlü olarak ele alınmıştır. XI. yüzyıl Karahanlı Türkçesinin dil durumuyla ilgili zengin bilgiler içeren eser, Oğuzca başta olmak üzere birçok Türk diyalekt alanı ile ilgili dil, kültür, tarih malzemesi de içermektedir. Çalışma giriş, eşya adı yapan ekler, işlevlerine göre eşya adları ve sonuç olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. Üçüncü bölüm, eşya adlarının niteliğine göre kendi içinde çeşitli alt başlıklara ayrılarak incelenmiştir.

KARTAL, Ahmet, “Divânü Lugâti’t-Türk Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi”, *Acun*, S.2, s. 32-34.

Çalışma, DLT ve Kâşgarlı Mahmud’a dair genel bilgileri içeren giriş kısmı ve anılan eser üzerine yapılan çalışmaların sıralanması olmak üzere toplam iki bölümden oluşmaktadır. Bu kaynakça denemesinde yapılan çalışmaların özetleri yapılmamış, yalnız adlarının verilmesiyle yetinilmiştir. Çalışmada toplam 33 esere yer verilmiştir.

KAŞGARLI, Sultan Mahmut, “Büyük Türk Bilgini Kâşgarlı Mahmud’un Kişiliği ve Türk Bilinci”, *Dil Dergisi (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, S. 33, Ankara, Temmuz 1995, s. 10-15.

Araştırmacı, DLT'nin karşılaştırmalı dilcilik ve Türk dili tarihi konularındaki önemini belirtmiş, Kâşgarlı'nın yetiştiği çevre, aldığı eğitimin nitelikleri ve hayatında dönüm noktası olan durumları yansıtmıştır. DLT'nin hazırlanma safhası, Kâşgarlı'nın devrin tüm imkânsızlıklarına rağmen eserine gösterdiği itina çalışmada üzerinde durulan konulardır. Bunun dışında Kâşgarlı'dan alınan bilgilerden hareketle ondaki millî şuur ve estetik hissi açığa vurulmaya çalışılmıştır.

KAŞGARLI, Sultan Mahmut, "Büyük Türk Bilgini Kâşgarlı Mahmud'un Kişiliği ve Türklük Bilinci", **Türk Kültürü**, S. 420, Ankara, Nisan 1998, s. 193-200.

Bu çalışmada 11. asrın ilk yarısında doğmuş olan Kaşgarlı Mahmut, elde bulunan yegâne eserinden hareketle anlatılmaktadır. Kaşgarlı Mahmut'un doğumu, yaşadığı devir ve yetiştiği ortam, ailesi tanıtılmış; Divân'daki ifadelerinden hareketle ondaki Türklük bilinci verilmeye çalışılmıştır. Buna göre Kaşgarlı Mahmut çekirdekten yetişme bir asker, iyi kargı kullanan, dinç, gözü pek ve güçlü bir kişidir. İnançlı bir Müslüman olmasına rağmen şahsiyetini açıklamayı, Türkçülüğünü fırsat düştükçe halifesine, çevresine ve vatandaşlarına hissettirmeyi asla unutmadığına dikkat çekilerek "Türk dilinin Arap dili ile atbaşı yürüdüğünü" ispat etmek düşüncesi ondaki Türklük bilincinin göstergelerinin başta geleni sayılmıştır.

Çalışmada ayrıca Kaşgarlı Mahmut'un bugün Çin hakimiyeti altındaki Doğu Türkistan'da bulunan mezar yerine değinildiği gibi Çinliler tarafından Türklüğünün inkarı ve sahiplenilişi de anlatılmıştır.

KAYA, Muharrem, "Dîvânü Lugatî't-Türk'ün Halkbilimi Açısından Önemi", **Folklor/Edebiyat**, C.VIII, S.XXXI, Ankara, 2002/3, s. 39-49.

İstanbul'da 09 Nisan 1999 tarihinde, Halk Kütüphanesi'nce düzenlenen Divânü Lugatî't-Türk Panelinde yapılan konuşmadan genişletilmiş bir çalışmadır.

Divânü Lugatî't-Türk'teki halkbilimiyle ilgili unsurların her birinin çeşitli konu başlıkları altında kitaplar oluşturduğunu (burada atasözleri üzerine dört, şiirlerle ilgili üç kitap bilgisi verilir) belirten yazar, kendisinin halkbilimi unsurlarını sınıflandırıp döneminin kültür özellikleri çerçevesinde değerlendirdiğini belirtmektedir. DLT'de bulunan halk bilimi unsurları halk etimolojisi, destan, efsane, ninni, bilmece, atasözü, halk şiiri, inanışlar, gelenek,

görenek, halk hekimliği, halk takvimi, oyun, giyim-kuşam, süslenme, halk mutfağı olarak gösterilir. Yazar, bu unsurların içinde hala varlığını sürdürenler bulunduğunu ifade ederek çalışmasını tamamlar.

KAYADİBİ, Fahri, “Kaşgarlı Mahmud ve Divânü Lugâti’t-Türk’te Eğitim ile İlgili Kavramlar”, *İÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İstanbul, 2008, S.18, 1-8.

Makalede önce yazarın hayatı, yaşadığı sosyo-kültürel ortam ve eserin yazılma ve bulunma sürecine değinilmekte; daha sonra, DLT’de geçen eğitim ile ilgili kelime ve deyimler ele alınmaktadır. Bu kelime ve deyimler, yazarın kendi verdiği izah ve örnekler bağlamında değerlendirilmiş; böylece dönemin eğitim anlayışı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

KAYMAZ, Zeki, “Divânü Lugâti’t-Türk’teki Diyaloglar Üzerine”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi (Cetin Cumagulov Armağanı)*, C. VIII, S. 1, İzmir, 2008, s. 149-152.

Bu çalışmada Divânü Lugâti’t-Türk’teki diyalog ya da karşılıklı konuşmaya dayalı yapılar üzerinde durulmuştur. Araştırmacı, DLT’den hareketle Türklerin XI. yüzyılda birbirleriyle nasıl konuştuklarını göstermek amacıyla bu çalışmayı ortaya koymuştur. Çalışmaya göre DLT’de diyaloga dayalı çok fazla örnek bulunmamaktadır. Bu örnekler de eserin değişik yerlerine adeta serpiştirilmiştir. Bunun en büyük nedeni ise, DLT’nin Arapça kurallara göre yazılmış olmasıdır. Söz konusu bu çalışmada Kâşgarlı’nın değişik yerlerde gösterdiği diyaloga dayalı ifadeler bir araya getirilmiştir. Ancak bu çalışmada, DLT’deki diyalog ifadelerinin tamamı değil, bir makale çerçevesine sığacak miktarı gösterilmiştir.

KELLY, James M. (Çev. Hasan EREN), “Divânü Lugâti’t-Türk’ün Yeni Baskısı Üzerine”, *Türk Dili (Divânü Lugâti’t-Türk Özel Sayısı)*, C. XXVII, S. 253, Ankara, Ekim 1972, s. 104-110.

Çalışma, Divân’ın mevcut nüshası ve bu nüsha üzerinde araştırma yapan yerli ve yabancı bilim adamları ile bu âlimlerin yaptıkları çalışmalar hakkında verilen bilgilerle başlamaktadır. Araştırmacının amacı, şimdiye kadar DLT üzerinde yapılan çalışmaların önemine ve değerine saygı duyarak imkânlar geliştikçe daha yeni ve gelişmiş çalışmalara imza atmak ve eser hakkındaki

bilgilerin yenilenmesinin gereği vurgulamaktır. Bunun için öncelikle yapılmasını önerdiği temel çalışma, Divân'ın bir tıpkıbasımının yapılmasıdır. Bunun dışında eserin yeni ve daha anlaşılır bir çevirisinin yapılması, dizinindeki mevcut eksikliklerin giderilmesi, Kâşgarlı'nın eserine yön veren dil bilimi metodunun açıklanması gibi konular önerilmektedir.

KOCAGÖZ, Samim, “Divânü Lugâti't-Türk ve Hocam Kilisli Rifat Bilge”, *Türk Dili*, C. XXVI, S. 250, Ankara, Temmuz 1972, s. 319-322.

Çalışmada önce M. Şakir Ülkütaşır'ın DLT ve Kâşgarlı Mahmud'u bütün yönleriyle ele alan “*Kâşgarlı Mahmud*” ile Agop Dilaçar'ın “*Kutadgu Bilig İncelemesi*” adlı eserleri kısaca tanıtılarak Kilisli Rifat Bilge'nin hayatı ve şahsiyeti üzerinde durulmuştur. Araştırmacı, Rifat Bilge'nin öğretmenliği, DLT'yi ortaya çıkararak bilim âlemine hediye edişi ve eserin yayınlanış sürecini Ülkütaşır'ın eserinden hareketle anlatmıştır. Ayrıca Rifat Bilge'nin DLT'nin ilk çevirisini yapması ve 22 defter tutan bu çevirinin araştırmacılar tarafından görmezden gelinerek gereken önemin verilmeyişi eleştirilmiştir.

KONONOV, A. N., “Sovyetler Birliği'nde Kâşgarlı Mahmud'un Divânını Konu Alan Araştırmalar”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-BELLETTEN*, Ankara, 1978, s. 181-190 .

Kâşgarlı Mahmud'un eserinin keşfedilmesi ve yayımlanmasını, “Türkoloji tarihinde yeni bir devir açan olağanüstü bir olay” olarak niteleyen Kononov, eseri Hem Türkler hem de Türkçe için temel eserlerden biri olarak anar. Bartold'dan başlayarak Türk dilleri tarihi için bu anıtın önemini ne kadar yüksek olduğunu takdir eden Rus Türkolog-filologların çalışmaları hakkında bilgiler verir. S.E. Malov, K.K. Yudahin ve E.A. Şmidt, Umnyakov, A.N. Samoyloviç gibi araştırmacılar yanı sıra kimi tercüme faaliyetlerine, gramer çalışmalarına ilişkin bilgiler verip değerlendirmeler yapan yazar, özellikler zengin dipnotlarda Divân üzerine Rusya'da yapılan çalışmalar için adeta bir kaynakça vermektedir.

KORKMAZ, Zeynep, “Kâşgarlı Mahmud ve Oğuz Türkçesi”, *Türk Dili (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, Ankara, Ekim 1972, s. 3-19⁸.

⁸ Aynı makale için bk. Zeynep Korkmaz, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, (2. Baskı), C. I, TDK Yayınları, Ankara 2005, s. 241-254.

Çalışma, giriş mahiyetindeki genel bilgilerin verildiği başlangıç bölümü, DLT'nin Oğuzca bakımından taşıdığı önem, DLT'ye göre Oğuzca, ses bilgisi özellikleri, şekil bilgisi özellikleri, sıfatfiiller ve sonuç kısmı olmak üzere toplam yedi bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Kâşgarlı Mahmud ve dilciliği, DLT'de Oğuzca ile ilgili bilgiler ve Kâşgarlı'nın eserinde Oğuzcaya ayrıcalıklı bir yer vermesi, konuya daha fazla eğilişi; ikinci bölümde DLT'deki Oğuzca veriler ve bunun Türk dili tarihi bakımından taşıdığı önem, DLT'nin Oğuzca için kaynak oluşu; üçüncü bölümde Kâşgarlı'nın DLT'de Oğuzca için söyledikleri; dördüncü bölümde Kâşgarlı Mahmud'un Oğuzca ses bilgisine temas edişi (araştırmacı bu bilgileri 11 madde altında ele almıştır); beşinci bölümde Oğuzcanın şekil bilgisi özellikleri (yine 11 madde altında ele alınmıştır); altıncı bölümde Kâşgarlı'nın Oğuzca sıfatfiillere dair söyledikleri (6 madde hâlinde verilmiştir) hakkında bilgiler verilmiştir. Sonuç bölümündeki değerlendirme ile çalışma tamamlanmıştır.

KORKMAZ, Zeynep, “Kâşgarlı Mahmud ve Divânü Lugâti't-Türk”, *Millî Kültür*, C. II, S. 10, Ankara, Mart 1981, s. 15-19⁹.

Çalışma Kâşgarlı Mahmud'u ayrıntılı bir şekilde tanıtan “Kâşgarlı Mahmud kimdir?”; DLT'nin öneminin belirtildiği ve içeriğinin tanıtıldığı “Kâşgarlı Mahmud'un Eseri” adlı bölümler ile DLT'de geçen savlar ve dörtlüklerden örneklerin verildiği son kısım olmak üzere toplam üç bölümden oluşmaktadır.

KORKMAZ, Zeynep, “Oğuz Türkçesinin Tarihi Gelişme Süreçleri ve Divânü Lugâti't-Türk”, *Türk Dili*, S. 570, Ankara, Haziran 1999, s. 459-471¹⁰.

Çalışma, verilerin altışar madde altında toplandığı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde DLT ve niteliği, Oğuzlar ve Oğuzcanın geçmişi, Oğuz Türkçesinin tarihî gelişme sürecinde İslamiyet öncesi ve sonrası durumu, Oğuzca ile Karahanlı Türkçesinin ses değişiklikleri bakımından mukayesesi Kâşgarlı'nın verdiği bilgiler ışığında değerlendirilmiştir. İkinci bölümde Oğuzcanın ses özellikleri ile Oğuzcada görülen ses değişiklikleri yine Kâşgarlı'nın verdiği bilgilerle ele alınmıştır.

⁹ Aynı makale için bk. Zeynep Korkmaz, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, (2. Baskı), C. I, TDK Yayınları, Ankara 2005, s. 254-261.

¹⁰ Aynı makale için bk. Zeynep Korkmaz, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, C. III, TDK Yayınları, Ankara 2007, s. 3-14.

KORKMAZ, Zeynep, “Kâşgarlı Mahmud ve Bilinçli Bir Ana Dili Sevgisi”, *Türk Dili*, S. 683, Ankara, Kasım 2008, s. 483-491¹¹.

Çalışmada Kâşgarlı Mahmud’un DLT’yi yazmasının asıl sebebi olarak öngörülen ana dili bilinci üzerinde durulmuştur. Araştırmada Kâşgarlı’nın eserini yazarken pratik amaç ve temel amaç olmak üzere başlıca iki gayesinin olduğu ileri sürülmüştür. Bu amaçlardan pratik olanı, Araplara Türk dilini öğretmektir. Temel amaç ise, Türk dili, kültürü, folkloru; kısaca Türklük bilgisini ortaya koymaktır. Eser XI. yüzyılda yazılmasına rağmen bugün dilbilim olarak adlandırılan disiplinin esasını teşkil edecek fikirler doğurmuştur. Dönemin seyrini iyi bilen Kâşgarlı pratik amaçla istediğini sunamayacağını bilincindedir. Bu nedenle bütünüyle Türk kültür ve medeniyetini anlatan bir eser vücuda getirmiştir. Bu gayesini gerçekleştirmesindeki hareket noktası ise ana dili Türkçeye olan sadakatidir. Öyle ki Kâşgarlı’dan asırlar sonra yaşamış Âşık Paşa ve Şeyhoğlu Mustafa ortaya koydukları eserlerde (Garibnâme ve Hurşidnâme) Türkçeyi yermiş, ana dili bilincinden uzak bir tutum sergilemişlerdir. Çalışmada Kâşgarlı’nın tutumu ve Türkçe konusundaki olumlu farkı ortaya konmuştur.

KÖKSEL, Behiye, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Yer Alan Efsaneler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. II/9, Sonbahar 2009, s. 262-269.

Çalışmada daha önce üzerinde müstakil bir çalışmanın yapılmadığı DLT’deki efsaneler ele alınmıştır. Buna göre DLT’de tespit edilen 12 tane efsane özellikli metin incelenmiştir. Bu efsanelerden bir tanesi olağanüstü varlıklarla ilgilidir. Diğerleri ise tarihî ve dinî efsane özelliği taşıyan metinlerdir. Araştırmacı, incelediği efsane özelliği taşıyan metinleri kavim adlarıyla ilgili efsaneler, yer adları, açıklayıcı efsane, olağanüstü varlıklarla ilgili efsane ve menkıbeler olmak üzere toplam beş başlık altında toplamıştır. Araştırmacı, her bir efsaneyi DLT’den alınan anlatılarla desteklemiştir.

KURGAN, Şükrü, “Divânü Lugâti’t-Türk Üzerine”, *Türk Dili (Divânü Lugâti’t-Türk Özel Sayısı)*, C. XXVII, S. 253 Ankara, (Ekim 1972), s. 60-81.

¹¹ Aynı yazı için bk. **II. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Bilgi Şöleni Bildirileri Kâşgarlı Mahmud ve Dönemi**, (28-30 Mayıs 2008, Ankara), TDK Yayınları, Ankara 2009, s. 501-508.

Çalışma giriş, Divân'ın benzeri yapıtlarla karşılaştırılması, Divân'ın deyiş ve savları üzerine düşünceler, sonuçlar olmak üzere toplam dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Divân'ı görmüş olan Doğu bilginleri ile Divân'ı Batı'da tanıtan ilk yayınlara değinilmiş, iki madde hâlinde konuya açıklık getirilmiştir. İkinci bölümde DLT'nin benzeri eserlerle karşılaştırılmasına yer verilmiştir. Burada Divân'la mukayesesi yapılan eserler arasında Kutadgu Bilig, Atebetü'l-Hakayık, Keşfu'z-Zünun, Tarih-i Fahrettin Mübarekşah ve Muhakemetü'l-Lugateyn adlı eserler vardır. Üçüncü bölümde DLT, Kutadgu Bilig ve Atebetü'l-Hakayık'ın ortak ve ayrılan kelime ve deyimleri üzerinde durulmuş, her üç kaynaktan örnekler verilerek konuya açıklık getirilmiştir. Sonuç bölümünde ise Divân'daki örneklerin ortaya koyduğu gerçeklere yer verilmiştir.

KÜLTÜRAL, Zühal, "Sözlük Bilimi Açısından Divânü Lugâti't-Türk", *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, C. IV/4, Yaz 2009, s. 805-813.

Çalışmada Kâşgarlı Mahmud tarafından yazılmış ilk sözlük ve gramer özelliği taşıyan DLT, sözlük bilimi açısından ele alınarak sözlüğün düzeni ve söz varlığı üzerinde durulmuştur. İlk bölümde DLT üzerine yapılan belli başlı çalışmalara değinen araştırmacı, daha sonra Kâşgarlı'nın sözlüğü hazırlarken uyguladığı sistemi örnek kelime ve açıklayıcı örneklerle ortaya koymuştur. Çalışmanın ikinci kısmında ise DLT, söz varlığı açısından değerlendirilmiştir. Buna göre birçoğu çeşitli Türk lehçe ve şivelerinde bugün de yaşayan atasözü, deyim gibi kalıplaşmış kültürel ifadelerle yer verilerek DLT'nin Türk söz varlığı açısından önemli bir yere sahip olduğu belirtilmiştir.

MUSABAEV, G. G. (Çev. Hasan EREN), "Kâşgarlı Mahmud'un Yaşamı Üzerine Yeni Veriler", *Dil Dergisi (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, S. 33, Ankara, Temmuz 1995, s. 20-29¹².

Çalışmada Kâşgarlı'nın doğup büyüdüğü, eğitim gördüğü yerler tanıtılmış, DLT'de sözü edilen Türk boylarıyla ilgili tanıtıcı bilgiler verilmiştir. Çeşitli bilim adamları (W. Radloff, W. Barthold gibi)nın düşüncelerinden hareketle Kâşgarlı'nın soyu hakkında bilgiler verilmiştir. Verilen bilgilere göre araştırmacı –her ne kadar aksi fikir çok olsa da- Kâşgarlı'nın Uygur olmadığı iddiasındadır.

¹² Aynı makale için bk. *Türk Dili (Divânü Lugâti't-Türk Özel Sayısı)*, C. XXVII, S. 253, Ekim 1972, s. 110-121.

MUTİY, İbrahim; OSMANOV, Mirsultan, “Kâşgarlı Mahmud’un Yurdu, Hayatı ve Mezarı Hakkında” (Çev. Hülya Kasapoğlu-Çengel), **Bilig**, S. 23, Ankara, Güz/2002, s. 189-208.

Kâşgarlı Mahmud’un doğduğu yer, hayatı ve nerede vefat ettiği konusunda bugüne kadar çeşitli düşünceler aktarılmıştır. Ancak verilen bilgiler, Türklük bilgisi için yeterli görülmemiştir. Bu çalışma, Türkolojideki bu eksikliği doldurmak niyetiyle ortaya konulmuştur. Bu bağlamda araştırmacılar, Kâşgarlı Mahmud’un doğum yeri, hayatı ve mezarı hakkında çeşitli incelemeler yapmış, araştırma gezileri düzenlemişlerdir. Elde edilen sonuçlar ise bu çalışmayla bilim âleminin istifadesine sunulmuştur. Bu bilgiler, DLT’deki bazı kayıtların incelenmesi, Opal’ın kuzeybatısında bulunan Hazreti Mollam mezarının şeyhleriyle yapılan görüşmeler, bu mezarın tezkiresi ve mezara takdim edilen vakıfname üzerinde yapılan araştırmalar sonucu elde edilmiştir.

NALBANT, Mehmet Vefa, “-DUK Eki ve Divânü Lugâti’t-Türk’te – DUK Eklî Görülen Geçmiş Zaman Çekimi”, **Türkoloji Dergisi**, C. XV/2002, Ankara, s. 193-203.

Çalışmada genel olarak Türkçenin yazılı metinlerinin tamamında yer verilen ve dilin gelişim sürecinde farklı görevlerde kullanılan *-duk* ekinin kökeni ve özellikleri üzerinde durulmuştur. Araştırmacı bahse konu ekin kökeni hakkında yapılan değerlendirmelere yer verdikten sonra, *-duk* ekinin Eski Türkçe döneminden itibaren tarihî lehçelerde izlediği seyir konusuna değinmiş ve ekin farklı işlevlerine atıfta bulunarak hangi görevlerde asli olarak kullanılabileceğine dair değerlendirmelerde bulunmuştur. Bütün bu ortaya konulan araştırma sonuçlarında Eski Türkçe, Harezmi ve Kıpçak Türkçesi eserlerinde ekin kullanımına temas edildikten sonra, *-duk* ekinin esas kaynak olarak ele alınan DLT’deki kullanım özellikleri üzerinde durulmuştur.

NAZLI, Atiye, “Divânü Lugâti’t-Türk’ten Günümüze Süzülen Atasözleri”, **Merhaba Akademik Sayfalar**, C. 8, S.23, 25 Haziran 2008, s.380-384.

DLT’deki atasözlerini incelemek üzere hazırlanan bu çalışmada önce bugünkü atasözü kelimesinin karşılığı olarak kabul edilen “sav” sözcüğü üzerinde durulmuş, kelimenin *söz*, *haber*, *salık*; *mektup*; *risale*; *atalar sözü*; *darbimesel*; *kıssa*, *hikâye*, *tarihsel şeyler*; *şöhret*, *şan gibi* türlü anlamlarına yer

verilmiştir. Üzerine yapılan daha önceki çalışmalara da değinildikten sonra DLT'deki atasözleri, Ferit Birtek, *En Eski Türk Sözlüğü*, Ömer Asım Aksoy, *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler* ve Velet İzbudak, *Atalar Sözü* adlı eserlerdeki bazı atasözleri ile karşılaştırılmıştır.

NURMUHAMMEDOV, N., “Kâşgarlı Mahmud’un Divânında Uzun Ünlülerin Gösterilişi”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara, 2003/II, s. 129-139.

Çalışma DLT'nin önemini vurgulanıp Türkmen dilinin DLT'ye göre analizinin yapıldığı giriş bölümü, DLT'de kısa ünlülerin nasıl gösterildiğine dair örnekli açıklamaların yer aldığı Divân'da kısa ünlülerin gösterilişi, Divân'da uzun ünlülerin gösterilişi ve kaynakça olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. DLT'de Kâşgarlı'nın uzun ünlüleri gösterme şekli esas konuyu teşkil ettiğinden üzerinde daha fazla durulmuş ve her ünlünün uzun şekillerini gösteren örnekler ayrı ayrı başlıklar altında ele alınarak incelenmiştir. Çalışmanın son bölümünde genel ifadelerle konu tamamlanmıştır.

OLGUN, İbrahim, “Kâşgarlı Mahmud'da Türklük Bilinci”, *Türk Dili (Divânü Lugâti't-Türk Özel Sayısı)*, C. XXVII, S. 253, Ankara, Ekim 1972, s. 81-87.

Çalışmada Kâşgarlı'nın bir Türk olarak Türkoloji biliminin kurucusu ve bu özelliğiyle derin bir millî bilince sahip oluşu üzerinde durulmuştur. Kâşgarlı'nın eseri oluştururken izlediği yöntemler, ümmet anlayışının etkin olduğu bir zamanda millet anlayışına hizmet edişi, eserin meydana getirildiği coğrafya ve dönemin siyasî, sosyal özellikleri, Karahanlıların tarihî ve etnik özellikleri, İslamiyet'in etkinliği çalışmada ele alınan konulardır. Ayrıca bu konular hakkında bilgi veren araştırmacıların düşüncelerine de zaman zaman değinilmiştir.

ORMUŞEV, Asan, “Kâşgarlı Mahmud'un Hayatı ve Sözlüğüne İlişkin Bazı İhtilafî Görüşler Üzerine”, *Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 108-117.

Bu yazıda Kâşgarlı Mahmud'un eseri ve şahsiyetiyle ilgili birbiriyle örtüşmeyen bilgiler üzerinde durularak verilen bilgilerin doğruluğu

sorgulanmıştır. Araştırmacının üzerinde durduğu ilk konu Kâşgarlı'nın hangi Türk boyuna mensup olduğuyla ilgilidir. Buna göre birçok araştırmacı, Kâşgarlı Mauhumud'un Kâşgarlı ve dolayısıyla Uygur Türkü olduğunu düşünmektedir. Ancak bu yazıda belirtildiği üzere, Kâşgarlı Mahmud eserinde hangi Türk boyundan olduğunu ve hangi memlekete mensup olduğunu dile getirmemiştir. Buna bağlı olarak Türk dünyasından birçok araştırmacı tarihî verilerden hareketle Kâşgarlı Mahmud'un Uygur Türkü olmadığını, Kazak veya Kırgız olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu yazıda tartışılan ikinci konu ise, Kâşgarlı'nın doğum ve ölüm tarihleri ve doğum yeri ile ilgili öne sürülen fikirlerin tutarsızlığıdır. Pritsak'ın verilerine göre Kâşgarlı'nın doğum tarihi 1029-1038 yılları arasındadır. Bir diğer tartışma konusu, DLT'nin telif tarihidir. Araştırmacı bu konuda L. Bazin'in görüşlerini destekleyerek eserin en son 1083'te tamamlandığını belirtmektedir. Çalışmada tartışılan diğer hususlar ise, DLT'deki madde başı kelimelerin sayısı, eserin yazılma şartları ve yazıldığı yerdir.

OTURAKÇI, Nigar, “Divânü Lugâti't Türk'teki Botanik Terimlerinin Türkiye Türkçesinde Görünümleri”, www.turkcemiz.net.

Bu çalışmada Divânü Lugâti't Türk'te yer alan botanik terimlerinin Kazak Türkçesindeki ve Türkiye Türkçesindeki görünümleri değerlendirilmiştir. Divânü Lugâti't Türk'te yer alan ve Kazak Türkçesi ile Türkiye Türkçesinde aynı sözcükle karşılanan botanik terimlerinin incelenmesi yanında, söz konusu eserde geçen ve yalnızca Türkiye Türkçesinde yaşayan ya da yalnızca Kazak Türkçesinde var olan botanik terimlerine de değinilmiştir.

OYARKILIÇGİL, Arzu (Reşat Genç ile Röportaj), “Divânü Lugâti't-Türk Bir Edebiyat ve Kültür Hazinesidir”, *Dil Dergisi (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, S. 33, Ankara, Temmuz 1995, s. 44-48.

Çalışma, Dil Dergisi'nin yayın kurulu üyelerinden Arzu Oyarkılıçgil'in Prof. Dr. Reşat Genç ile yaptığı söyleşiden ibarettir. Söyleşide dokuz soru ve Genç'in bu sorulara verdiği cevaplar yer almaktadır. Sorular DLT'nin nasıl bir kitap olduğu, bulunup tercüme edilmesi, kitabın içeriği, dünyada Türk kültür hayatını aydınlatan eserlerin varlığı ve son zamanlarda Reşat Genç'in DLT üzerinde çalışmaları olup olmadığına yöneliktir. Genç'in sorulara verdiği cevaplarla DLT'nin dikkat çekmeyen yönleri, özünde Türk kültür tarihinin ve Türk dilinin ayrıntılarını saklayan yapısı ortaya çıkmaktadır.

ÖLMEZ, Mehmet, “Kaşgarlı Mahmut’un Kabri ve Yurdu”, **Türk Dilleri Araştırmaları**, C. XIV, İstanbul, 2004, s. 207-240.

Bu yazıda tanınmış Uygur âlimlerinden Mirsultan Osmanov ve İbrahim Mutii tarafından gerçekleştirilen Kâşgarlı Mahmut’un mezarının tespitiyle ilgili bilgilere ve bölgede çekilen çeşitli fotoğraflara yer verilmiştir. Çalışmada ayrıca Kâşgarlı Mahmud’un yurdu ve kabri ile ilgili daha önce Hülya Kasapoğlu Çengel ve Osman Fikri Sertkaya tarafından yayımlanan tıpkıbasımlar ile vakıf belgeleri de bulunmaktadır. Buna göre Osmanov ve Mutii, 1982 yılının sonlarında Kâşgar’a giderler. Bölgede bir süre kaldıktan sonra Hezriti Mollam türbesini ziyaret ederek burada yapılan çeşitli araştırmalar neticesinde Kâşgarlı Mahmut’un memleketinin Oypal olduğu fikrine varırlar.

ÖLMEZ, Mehmet, “Divânü Lugâti’t-Türk’teki Atasözleri Üzerine”, **Türk Dili**, S. 683, Ankara, Kasım 2008, s. 525-528.

Çalışmada DLT’de yer alan atasözleri üzerine yapılan çalışmalara (Talât Tekin, Osman F. Sertkaya, Ferit Birtek) değinen yazar, Ferit Birtek’in çalışmasından (En Eski Türk Sıvları) alıntı yaptığı atasözlerini çeşitli Türk lehçelerindeki (Türkmençe, Kazakça, Nogayca, Kırgızca, Özbekçe, Azerbaycan Türkçesi, Karakalpakça, Kırım Tatarcası, Karaçay-Balkarca) kullanım şekilleriyle birlikte vermiştir.

ÖZDEMİR, Ahmet, “Türk Dünyasının En Büyük Kitabı Divânü Lugâti’t-Türk ve Ali Emiri Efendi”, **Dil Dergisi (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)**, S. 33, Ankara, Temmuz 1995, s. 16-19.

Çalışmada önce DLT’nin değeri ortaya konulmuş, eserin içeriği ve sahip olduğu özellikleri itibarıyla önemine değinilmiştir. Ali Emiri Efendi’nin hayatı, kitaplara karşı gösterdiği hassasiyet ve bağlılık, DLT’nin bulunma aşamasındaki katkıları ve daha sonra günümüze ulaşması için yaptığı katkılar dile getirilmiştir. Çalışmada Ali Emiri Efendi’nin kitaplara olan bağlılığı, üzerinde önemle durulan konulardandır. Öyle ki verilen bilgilerden, bu sevgiden ötürü Ali Emiri Efendi’nin evlenmediği öğrenilmektedir. Çalışmada ayrıca Yahya Kemal’in Ali Emiri Efendi’nin ölümünden sonra onun için yazmış olduğu şiire de yer verilmiştir.

ÖZKAN, İbrahim E., “Ardanuç Ağzı ile Divânü Lûgat-it-Türk ve Derleme Sözlüğü Arasında Bir Karşılaştırma Denemesi”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 23, Y. 1: 2007/2, Kayseri, s. 211-220.

Yazar, Artvin ili Ardanuç ilçesinde yapmış olduğu derlemelerden elde ettiği söz varlığına ilişkin verileri *DLT*'nin söz varlığı ile karşılaştırmıştır. Ardanuç yöresinde kullanılan kelimelerin birkaç istisna dışında yazı dilinde kullanımda olmamasından hareketle gelişimlerini görebilmek için eldeki en eski sözlük olan *DLT*'den takipleri söz konusu olmuş, söz varlığının Anadolu'daki dağılımını talip etmek amacıyla da *Derleme Sözlüğü*'nden yararlanılmıştır.

Ardanuç ağzından tespit edilen 82 kelime, söz konusu eserlerdeki şekil ve anlam değişmelerini gösterecek bir tabloda yan yana getirilmiştir. 82 kelimedede birkaç anlam ve söyleyiş değişikliği dışında tam bir örtüşmeden söz edilebileceğini gösterilmiştir. Anadolu'nun kuzey giriş kapısı ve göç yolu üzerinde olan yöre halkı, birçok göç ve yer değiştirme olaylarına rağmen dillerine sahip çıkmıştır.

ÖZKIRIMLI, Atilla, “Kâşgarlı'ya Göre Türklerde Askerlik”, **Türk Dili (Divânü Lugâti't-Türk Özel Sayısı)**, C. XXVII, S. 253, Ankara, Ekim 1972, s. 87-95.

Çalışma, giriş özelliğini taşıyan başlangıç bölümü, askerî düzen, savaş araçları, savaş ve sonuç olmak üzere toplam beş bölümden oluşmaktadır. Giriş Bölümünde *DLT*'nin önemine değinilerek Divân'da yer alan malzemenin konularına göre tasnif edilmesinin gerekliliğine işaret edilmiştir. İkinci bölümde Türklerdeki hâkim askerî düzen ve uygulamalardan, unvanlardan ve zaman zaman çeşitli görüşlerden yararlanarak bu unvanların etimolojisinden bahsedilmiştir. Ayrıca Türklerin savaşlarda yiğitliğin yanında akıl ve mantık ilkelerine de ne denli önem verdikleri çeşitli olaylardan örnekler verilerek açıklanmıştır. Üçüncü bölümde savaş araçlarından bahsedilmiştir. Burada Türklerde her boyun kendine özgü savaş araçları olduğu ve farklı şekillerle adlandırıldığına dair bilgiler verilmiştir. Dördüncü bölümde ise Türklerde “savaş” teriminin farklı adlandırılış şekillerinden, savaş durumunda düzenli yerleşim ve tertipli hareket etme gibi özelliklerden bahsedilmiş, sonuç bölümüyle varılan noktalar açıklanarak çalışma tamamlanmıştır.

ÖZMEN, Mehmet, “Divânü Lugâti’t-Türk’te ve Kutadgu Bilig’de *aymak* Fiiliyle Kurulan Dolaysız Anlatım Cümleleri Üzerine”, **Türk Dilleri Araştırmaları**, C. XIV, İstanbul, 2004, s. 67-78.

Çalışmanın giriş bölümünde kısaca “aymak” fiilinin işlevlerinden bahsedilmiştir. Daha sonra birinci kısımda DLT; ikinci kısımda ise Kutadgu Bilig’de “aymak” fiilinin kullanımından bahsedilmiştir. Verilen bilgilere göre “aymak” fiili Divânü Lugâti’t-Türk’te 36 yerde kullanılmıştır. Bunların 14 tanesi dolaysız anlatım cümleleri içerisinde yer almıştır. DLT’de bu fiilin geçtiği ve dolaysız anlatım cümlesi görevinde kullanıldığı dörtlük ve mısralar çalışmada gösterilmiş, her dörtlük ve mısraın altına günümüz Türkçesindeki anlamı yazılmıştır.

PRITSAK, Omeljan, “Mahmud Kâşgarî Kimdir?”, (Çev. Hasan Eren), **İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, C. X, İstanbul, 1953, s. 243-246.

Çalışmada Divân’ın giriş bölümünde Kâşgarlı Mahmud’un kendisi hakkında verdiği malumattan hareketle Kâşgarlı’nın kimliği ve sahip olduğu özellikler üzerinde durulmuş, yeri geldikçe Kâşgarlı hakkında yapılan belli başlı çalışmalara değinilmiştir. Araştırmacı, Karahanlı dönemi unvanlarından hareketle –burada *ilig-* Kâşgarlı Mahmud’un babasına, oradan da Kâşgarî’ye ulaşmakta, bu zatın Karahanlılarda önemli bir konumda bulunan bir aileden geldiğini ileri sürmektedir. Kâşgarlı Mahmud’un hayatı hakkında bilgi verme konusunda ketum olduğunu belirten Pritsak, Türk illerini dolaşan Kâşgarlı’nın bir mülteci olabileceğini iddia etmektedir.

RUSTAMBEKOĞLU, Atabek, “Divânü Lugâti’t-Türk’teki Tang Sözü’nün XIX. Yüzyıl Kokand Şairlerindeki Tezahürü”, **Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)**, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 342-346.

Bu çalışmada Divânü Lugâti’t-Türk’te geçen bir kelimenin XIX. yüzyıl Özbek şairlerine ait şiirlerdeki kullanımı üzerinde durulmuştur. Çalışmada önce söz konusu *tang* kelimesinin DLT’deki anlamlarına değinilmiş, Divân-ı Hikmet’te bu kelimenin kullanımına dair örneklere yer verilmiştir. Buna göre *tang* kelimesi; acayip, galat, ilginç, taaccüp; tan, gün doğmaya başlamak anlamlarına gelmektedir. Kokand edebî muhiti şairlerinden Muhammed Emir Ömerhan, Cihanatun Uvaysi, Zakircan Furkat, Hamza Hakimzade Niyazi, gibi

şairlerin söz konusu kelimeyi kullanım şekilleri anılan şairlerin şiirlerinden örnekler verilerek gösterilmiştir.

SAKAOĞLU, Saim, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Türk Halk Şiiri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara, 1991, s. 97-111.

Çalışma “*Kafiye* (a- kafiye düzeni, b- kafiye çeşidi)”, “*Durak Sistemi*” ve “*Konu*” ve “*Sonuç*” başlıkları altında toplanmıştır. Çalışmaya giriş mahiyetinde DLT’deki şiirler hakkında daha önce yapılan değerlendirmelerden bahsedilmiştir. Bu değerlendirmelerin büyük bir bölümünü Divân’da yer alan şiirlerin aruz vezniyle yazılıp yazılmadığını sorgulayanlar oluşturmaktadır. Belirtilen başlıklar altında örnekler vermek suretiyle konuya açıklık getirilmiş, sonuç bölümünde yer alan genel değerlendirmelerle çalışma bitirilmiştir.

SAKAOĞLU, Saim, “Kâşgarlı Mahmud ve Eseri Üzerine Notlar”, *Türk Dili*, S. 683, Ankara, Kasım 2008, s. 498-525.

Çalışmada önce araştırmacının Kâşgarlı Mahmud ve DLT’yi tanıma süreci anlatılmıştır. Bu bölümde dikkat çekilen bir husus, Kâşgarlı’nın eserinin Arapça olduğu, verilen örnekler Türkçe olduğu için ve içerisindeki bilgiler Türk dilini ilgilendirdiğinden eserin önemli oluşudur. Çalışmanın diğer bölümleri şu başlıklar altında toplanmıştır: Mahmud ve eseri ile ilgili bibliyografyalar, dergi özel sayıları, Mahmud ve eserini konu alan bilimsel toplantılar, 91 yıllık bir haber, Atıf Tütüner, Besim Atalay ve Talat Tekin okumaları, Mahmud’un mezarı ne zaman bulundu?, Mahmud ve eseri üzerine en çok hangi ülkelerde çalışıldı?, Mahmud’un eğitimcilik yönü, Divânü Lugâti’t-Türk köyü var mıdır?, Abduraufi Abdurahim Fitret, Mahmud ve Divân, Balkanlardaki çocuk dergisi Türkçem, Duvar takviminde Divânü Lugâti’t-Türk, Bir taşra dergisinde Mahmud ve eseri, Bir taşra gazetesinin Kâşgarlı Mahmud özel eki, Benim seçtiğim Mahmud ve Divân ile ilgili yazılar, acaba ben Mahmud ve Divân’ı üzerine neler yazmışım?, Divânü Lugâti’t Türk ve Türk halk edebiyatı. Her bölümde tanıtıcı ve öz bilgiler verilmiştir.

SAKAOĞLU, Saim, “Kâşgarlı Mahmud ve Divân’ı Üzerine”, *Merhaba Akademik Sayfalar*, C. 8, S.23, 25 Haziran 2008, s.370-373.

Konya’da yayımlanan Merhaba gazetesinin haftalık ekinde yayımlanan bu yazıyı Sakaoğlu, Kaşgarlı Mahmut’un doğumunun 1000.yılı münasebetiyle kaleme almıştır. Girişte Kaşgarlı’yı Divân’ı ve hakkındaki bilgilerden hareketle kısaca tanıtır. *Divân*’daki halk edebiyatı ürünleri ve sadece adları geçen bazı terimleri aktarır. *Atasözleri, şiirler (ağıtlar, destanlar, kahramanlık şiirleri, eğlence ve av şiirleri, sevgi şiirleri, pastoral şiirler, ahlaki şiirler), Saka destanlarından Şu, efsaneler (Kal-aç / HalaçTürk, takviminin ortaya çıkışı, bilmece, ninni terimi, fıkra* olarak bu ürün ve terimleri sıralayarak Divân’da geçiş biçimlerini ve örneklerini değerlendirir.

SARIYEV, Berdi, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Göz ve Göz Hastalıklarıyla İlgili Sözcükler Üzerine”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C. V, S. 4, Ankara, Aralık 2008, s. 13-23.

Çalışmada DLT’de geçen göz ve göz hastalıklarıyla ilgili kelimeler, hastalık adları, tedavide kullanılan bitkiler ve ilaç çeşitleri üzerinde inceleme yapılmıştır. Bunun yanında söz konusu kelimeler ve anlamları, farklı Divân tercümelerinden alınan açıklamalarla karşılaştırmalı olarak incelenmekte ve anılan konulardaki kelimelerin Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesindeki karşılıkları belirtilmektedir. Araştırmacı, göz ve göz hastalıklarıyla ilgili sözleri; görme organı ile ilgili sözcükler, göz hastalıklarıyla ilgili sözcükler, göz hastalıklarının tedavisinde kullanılan ilaç, bitki ve tıbbi araç isimleri gibi başlıklar altında toplamıştır. Bu bölümler DLT’de tespit edilen kelime ve örneklerle açıklanmış, yukarıda da işaret edildiği gibi kelimelerin Türkiye ve Türkmen Türkçesindeki karşılıkları belirtilmiştir. Çalışma sonuç, kısaltmalar ve kaynakça bölümüyle tamamlanmıştır.

SAVRAN, Hülya, “Hasan Basri Çantay’ın Divânü Lugâti’t-Türk’ü Çeviri Denemesi”, *Türk Dili*, S. 683, Ankara, Kasım 2008, s. 553-565.

Çalışmada önce DLT ana hatlarıyla tanıtılmış, eser üzerinde yurt içi ve yurt dışında yapılan çevirilere değinildikten sonra yazarın ifadesiyle “eserin değerini bilen” Hasan Basri Çantay’ın DLT’yi çevirme girişimi üzerinde durulmuştur. Önce Hasan Basri’yi kısaca tanıtan yazar, Hasan Basri’nin bu işe nerede ve ne şekilde başladığı hakkında bilgiler vermiştir. Buna göre Hasan Basri, DLT’yi çevirme işine Balıkesir’de, arkadaşlarının teşviki ile başlamıştır. Çalışmada Hasan Basri’nin kendi ifadeleriyle eserin “kuş bakışı” bir çevirisinin yapıldığı belirtilmiştir. Hasan Basri, çeviriye giriş bölümünde eser ve yazar (Kâşgarlı Mahmud) hakkında bilgi vererek başlamıştır. Daha sonra Türkçe

harfler, fiillerden müştak isimler adlı bölümlerde ayrıntıya girmeden temel bilgiler vermiştir. Çalışmadaki verilere göre bu çeviri, Balıkesir’de haftada bir çıkan “Karesi” adlı yerel bir gazetede yayınlanmıştır. Çalışmanın sonunda Çantay’ın yaptığı çeviri metninin bir bölümüne yer verilmiştir.

SCHÖNIG, Claus, “On some unclear, doubtful and contradictory passages in Mahmūd al-Kāşgarī’s ‘Dīwān Luyāt at-Türk’”, **Türk Dilleri Araştırmaları**, S. 14, İstanbul, 2004, s. 35-57.

Çalışmada DLT’de yer alan ve anlamı tam olarak belli olmayan, çelişkili veya şüpheli metinler ele alınmıştır. Araştırmada Kâşgarlı’nın önemli bir filolog olduğu, ama ortaya koyduğu eserinde (DLT) anlaşılması güç veya hatalı birçok bilginin yer aldığı belirtilmiştir. Çalışmada Divânü Lugâti’t-Türk’ün Robert Dankoff ve James Kelly yayını ile Kültür Bakanlığı’nın yayımladığı faksimile esas alınmıştır.

SERTKAYA, Osman Fikri, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Geçen Her Kelime Türkçe Kökenli midir? Veya Kâşgarlı Mahmud’un Divânü Lugâti’t-Türk’ünde Yabancı Kelimeler”, **Dil Araştırmaları**, S. 5, Ankara, Güz 2009, s. 9-38

Yazarın hocası Ahmet Caferoğlu’na ithaf ettiği bu çalışmada özellikle Türkiye’de yaygın olan, DLT’de geçen her kelimenin Türkçe kökenli olduğuna dair düşünceler eleştirilmiş, bu konuda yapılan çalışmalara değinilmiş, DLT’deki yabancı kelimelerin okunması ile ilgili problemler tespit edilmiştir. Bunlar üç tanedir: Kelimenin kalın veya ince sırada okunması problemi, kelimenin ünlüsünün okunması problemi, kelimenin hem ünsüzünün hem de ünlüsünün okunması problemi. Yazımdan kaynaklanan problemleri de örnekleri ile ortaya koyan yazar, daha sonra söz konusu eserdeki yabancı asıllı kelimeler ve ait oldukları topluluklar hakkında bilgi verilmiş, kelimeler köken, yazım ve anlam bakımından incelemiştir. Araştırmada *Divânü Lugati’t-Türk’ün on* birinci yüzyılın son yarısının Türk dünyasında kullanılan Türkçe ve Türkçeye başka dillerden giren kelimelerin ansiklopedik sözlüğü olduğu vurgulanmıştır.

SEV, Gülsel, “Divânü Lugâti’t-Türk’te İkilemeler”, **Türk Dili**, S. 634, Ankara, Ekim 2004, s. 497.

Çalışma giriş, sözcük türü bakımından ikilemeler, yapı ve kuruluş bakımından ikilemeler, anlam bakımından ikilemeler olmak üzere dört

bölümden oluşmaktadır. DLT'nin önemini belirten açıklamalarla başlayan çalışmada, daha sonra ikilemeler hakkında yapılan değişik tanımlamalara değinilmiştir. Her bölüm kendi içinde alt maddelere ayrılarak alfabetik olarak verilen örneklerle konuya açıklık getirilmiştir. Daha sonra dört başlık altında toplanan bu ikilemelerin sayısal dağılımı verilmiştir. Fiillerden oluşan ikilemelerin çekimli fiil ile kurulanlarına eserde yalnız +dı görülen geçmiş zaman eki ile rastlanmasına ve yansımali seslerin eserde bolca kullanılmasına dikkat çekilmiştir.

SEVGİ, Ahmet, "Kâşgarlı Mahmud ve "Divânü Lügâti't-Türk'ü", *Merhaba Akademik Sayfalar*, C. 8, S.23, 25 Haziran 2008, s. 374-376.

Çalışma bir tanıtma yazısı niteliğindedir. DLT'nin 800 yıllık nisyan karanlığındaki yolculuğun ardından XX. yüzyıl başlarında İstanbul'da Ali Emîrî tarafından bir tesadüf sonucu kaybolup gitmekten kurtarılma öyküsü Kilisli Muallim Rifat'tan aktarılır. Daha sonra eserin kültür değeri olarak niteliği, Kaşgarlı Mahmut'un "Türk" ve "Türkçe" sevgisi Divân'dan ve hakkında yazılanlardan hareketle dile getirilir.

SEZER, Engin, "Divânü Lügâti't-Türk'ün İngilizce Çevirisi", *Türk Dili*, C. 95, S. 372, Ankara, Aralık 1982, s. 377-378.

Çalışma DLT'nin Robert Dankoff ve James Kelly tarafından İngilizceye çevrilip Şinasi Tekin ile Gönül Alpay Tekin'in yayınlanan DLT çevirisinin tanıtımından ibarettir. Tamamı üç cilt olarak yayınlanan eserin birinci cildinin yayınlanmasıyla yazılan bu yazıda, DLT'nin bulunup yayınlanması ve şimdiye kadar yapılan tercümeleleriyle Dankoff ve Kelly'nin tercümesi karşılaştırılmış, birçok açıdan bu tercümenin öncekilerden doğru ve üstün olduğu belirtilmiştir. Yazara göre söz konusu çevirinin önceki tercümelelerden değerli olmasının en önemli nedeni, yazarlarının Arap dilliliği, Türkbilim ve Orta Türkçe konusunda uzmanlaşmış olmalarıdır. Çalışmanın ikinci bölümündeyse Dankoff ve Kelly tarafından yapılan çeviride uygulanan yöntemlere değinilerek İngilizce çevirinin nitelikleri belirtilmiştir.

ŞAHİN, Hatice, "Kâşgarlı'dan Günümüze Organ İsimleriyle Kurulmuş Deyimler", *Turkish Studies/Türköloji Araştırmaları*, C. IV/9, İlkbahar 2009, s. 2021-2036.

Kâşgarlı Mahmud'un eserine değer katan en önemli özelliklerden biri de DLT'nin birçok konuya ilk kez temas etmiş olmasıdır. DLT'de bulunan ve Türklük bilgisine yol gösteren birçok konu içinde deyimler önemli bir yer tutmaktadır. Bu deyimlerin bir kısmı değişmeden günümüze kadar gelirken bazı deyimler de birtakım söyleyiş ve anlam değişikliğine uğramışlardır. Bu çalışmada yalnız organ adlarıyla kurulan deyimler ele alınarak o dönemden bugüne ilgili deyimlerin görünüşleri ortaya konulmuştur. Çalışmada önce DLT'de yer verilen organ adları belirtilerek organlarla kurulan deyimler, Türkiye Türkçesindeki yansımaları ile dile getirilmiştir.

ŞAHİN, İbrahim, "Divânü Lügâti't-Türk'te Geçen Uç Şehrinin Yeri ve Anlamı", *Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 19, 2008, s.117-122.

Eski çağlarda yazılmış eserlerde geçen yer adlarının günümüzde nereyi gösterdiğinin bilinmesinin başta tarih, medeniyet tarihi, tarihî coğrafya, arkeoloji gibi pek çok sosyal bilim dalı için önemine değinen yazar, bu durumun sebepleri üzerinde durduktan sonra 180 yer adı barındıran DLT'deki Uç yer adını, konumu ve anlamı bakımından inceler. Yer adının konumunu Divân, İslami kaynaklar ve başka kaynaklarda olmak üzere üç başlıkta araştırır. Tarihi kaynak ve yorumlara da yer verdiği çalışmasının sonunda Uç şehrinin bulunduğu noktada daima doğal bir sınır oluşturan Tanrı dağında belirgin bir ilk ve son nokta olduğunu söyler. Öyle ki Doğu Türkistan açısından bakıldığında kervanların bu dağlara tırmanmadan önceki son durakları, diğer bir deyişle en uçtaki durakları, Batı Türkistan'dan bakıldığında ise kervanların Tanrı Dağını aşmış Doğu Türkistan'a indikleri noktadaki ilk yerleşim birimi yine Uç şehridir. Bugün Uç-Turfan adıyla bilinen yerleşim birimi olup söz konusu şehir adı "uç, ilk (baş), son, sınır" anlamına gelen Türkçe 'uç' kelimesiyle ilgilidir.

ŞEN, Serkan, "Anlam İyileşmesi ve Kötüleşmesine Divânü Lügâti't-Türk Merkezli Örnekler", *Türk Dili*, S. 591, Ankara, Mart 2001, s. 268-275.

Çalışmada daha önce başka araştırmacıların ortaya koyduğu anlam değişimlerine, DLT temel alınarak anlam iyileşmesi ve kötüleşmesi olarak bir açılım veya genişletme denemesi yapılmıştır. Araştırmacı, çalışmasını "*Anlam İyileşmesi*", "*Anlam Kötüleşmesi*" ve sonuç bölümü olmak üzere üç başlık altında toplamıştır. İlk iki bölümde DLT'den örnekler verilerek kelimelerin geçmiş dönemlerdeki anlamlandırmalarıyla günümüz anlamlandırmaları

karşılaştırılmıştır. Sonuç bölümünde elde edilen verilere bağlı olarak genel açıklamalar yapılarak çalışma bitirilmiştir.

TAYMAS, Abdullah B, “Divânü Lugâti’t-Türk Tercemesi”, **Türkiyat Mecmuası**, C. VII-VIII, İstanbul 1942, s. 212-252.

Çalışmada Besim Atalay tarafından yapılan DLT tercümesinin ilk iki cildinin tanıtımı ve değerlendirmesi yapılmıştır. Yapılan tercüme doğru ve yanlışlarıyla ele alan araştırmacı, Atalay’ın çalışma sırasında yararlandığı şahıs ve eserlere de atıfta bulunmuştur. DLT tercümesi hakkında daha önce çıkan yazılara da değinen araştırmacı, Atalay’ın yaptığı çeviride hatalı gördüğü kelimeler üzerinde incelemelerde bulunmuştur. DLT’de yer alan ve burada ele alınan 125 kelime, okunuşları ve anlamlarındaki eksiklikler dile getirilerek ortaya konulmuştur.

TAYMAS, Abdullah B, “Divânü Lugâti’t-Türk Tercümesi”, **Türkiyat Mecmuası**, XI, İstanbul, 1954, s. 75-101.

Taymas’ın bu makalesi, yukarıda adı geçen çalışmayı takiben hazırlanmış ancak DLT’nin 3. cildinin yayımının gecikmesi üzerine beklemek durumunda kalmıştır. Bu makale de DLT tercümesine yönelik bir tenkit yazısıdır. Yazar bir önceki makalesinin devamı niteliğindeki bu yazısında da 73 kelimenin Türkçe örneği üzerinden Arapça’dan çevirisini anlam ve kullanış bakımında değerlendirmiştir. Bu bölümde dolaylı olarak özellikle “Türk” ve “Türkçe” için yapılan çevirilere ilişkin değerlendirmeler(s.76-80) oldukça kapsamlıdır. Yazar “Türk” sözünün DLT’de bir dar bir de geniş manada kullanılmasına dikkat çekmiş; hem bütün boyları karşılamak üzere bir kavim adı hem de Oğuzlarla Kıpçakların, bazen de bütün Türk zümrelerinin karşılığı olmak üzere belirli bir Türk etnik kümesi anlamında kullanıldığının altını çizmiştir. Bu bağlamda sözcüklerin çevirisi sırasında ait oldukları Türk topluluklarına yapılan atıfların daha tutarlı olması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

TAYŞI, Mehmet Serhan, “Kâşgarlı Mahmud”, **Dil ve Edebiyat Dergisi**, S. 1, İstanbul, Ocak 2009, s. 64-75.

Çalışmada, DLT ve Kâşgarlı Mahmud hakkında yapılan çalışmalar değerlendirilmektedir. Genel bilgilerin verildiği giriş takiben Kâşgarlı Mahmud’un eseri adlı bölüme geçilmiş ve burada DLT’nin Türk dili, tarihi ve

edebiyatı bakımından önemine değinilmiştir. DLT'nin yazılış sebebi adlı bölümde Kâşgarlı'nın Türkçenin Arapçadan eksik ya da geri kalmış bir dil olmadığını belirtmek ve Araplara Türkçe öğretmek maksadıyla bu eseri ortaya koyma süreci anlatılmıştır. Kâşgarlı Mahmud'un DLT ile birçok ilke imza atmasına atıfta bulunularak Japonya'yı dünya haritasında gösteren ilk kişi Kâşgarlı Mahmud adlı bölüme yer verilmiştir. Daha sonra sırasıyla Kâşgarlı'ya göre Türk yazısı, On iki hayvanlı Türk takvimi ve nevruz, Ali Emiri Efendi ve DLT, DLT'nin basımı gibi bölümlere yer verilmiş, Kâşgarlı'nın kendi ağzından ortaya koyduğu ifadelerle konulara açıklık getirilmiştir. Özellikle eserin ortaya çıkarılması ve yayınlanmasında emeği geçen şahıslar üzerinde ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

TEKELİ, Sevim, "İlk Japon Haritasını Çizen Türk Kâşgarlı Mahmud", Erdem, C.1, S.3, Ankara, Eylül 1985, s. 645-651.

MS. 646'da Nohongi ve 8. yüzyılda da Kore'den Japonya'ya göç eden Gyogi Bosatsu'nun Jaonya'nın ilk haritalarını çizmiş oldukları bilinmektedir. Bu makalede yazar, 16. Yüzyılda Avrupalılarla tanışan Japonların ölçekli ilk haritalarını 1779'da Sekusui'nin çizdiğini belirtir. Daha sonra Avrupalıların Japonya'yı tanıma ve haritalarında ona yer verme süreçlerini anlatır. "Onbirinci Yüzyıldaki Kaşgarlı Mahmud'un Dünya Haritası" adlı bölümde Kaşgarlı'nın "boyu beşbin, eni sekizbin fersah eden Türk dünyasını" göstermek amacıyla bir dünya haritası çizdiği ifade olunur ve haritanın nitelikleri anlatılır. Japonya, Kaşgarlı'nın haritasında Doğuda bir ada olarak gösterilmektedir. Buna göre bir takım eksik ve hataları olmasına rağmen devri içinde değerlendirildiğinde, bir Japon tarafından 14. yüzyılda çizilmiş, Dünya haritasında yer alması 15. yüzyılı bulmuş Japonya'yı, 11. Yüzyılda ilk defa Kaşgarlı'nın göstermiş olması ayrıca kayda değerdir. "Makale Kâşgarlı Mahmud kimdir?" ve "Divânü Lugâti't-Türk" başlıklı tanıtma ve değerlendirme bölümleri ile tamamlanmıştır.

TERES, Ersin, "Karahanlı Türkçesinde Askerlikle İlgili Bazı Terimler Üzerine (2)", *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, C. II/4, Sonbahar 2007, s. 1185-1192.

Bu makalede Karahanlı Türkçesi eserlerinde askerlikle ilgili terimler üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda Karahanlı Türkçesi metinleri, özellikle,

Kutadgu Bilig, Divânü Lügat-it Türk, Atabetü'l Hakayık, Satır Arası Kur'an Tercümesi üzerinde karşılaştırmalı bir çalışma yapılmıştır. Bu şekilde metinlerde savaşa ilgili ortak olarak yer alan sözcükler tespit edilmiş ve sözcüklerin kullanıldıkları yerlerdeki anlamları, etimolojileri ele alınmıştır. Üzerinde durulan sözcükler şunlardır: *basu, karguy, kuyag, yasıç, süñü, temürgen, tolum, tura, toy, çığılvar, kês, yağıçı.*

TOKAY, Yaşar, “Divânü Lugâti't-Türk'te Kızgınlık İfade Eden Kelimeler”, *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları (Gürer Gülsevin Armağanı)*, C. VI/I, Kış 2011, s. 1789-1800.

Divânü Lugati't-Türk, Türklük biliminin en temel kaynaklarından biridir ve Türk kültürüyle ilgili birçok konuda önemli bilgiler içermektedir. Bu eserin araştırmacı ve okuyucularına sunduğu malzemelerden biri de bugüne kadar pek ele alınmayan kızgınlık ifadeleri, başka bir deyişle sövgülerdir. Şüphesiz kızgınlık ifadeleri, toplumların hayatlarını, yaşam tarzlarını ve eğilimlerini göstermesi bakımından ayrı bir mesele olarak ele alınmalıdır. Bu yazıda, Kâşgarlı Mahmud'un sövgü bildiren sözcükler olarak kaydettiği dil malzemeleri üzerinde durulmuş, bu kelimeler hakkında bazı köken bilgisi açıklamalarına yer verilmiştir.

TOKER, Mustafa, “Divânü Lugâti't-Türk'teki Tek Heceli Fiillerin Oğuz ve Kıpçak Grubu Türk Lehçelerindeki Durumuna İstatistiksel Bir Bakış”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 27, Konya, Bahar 2010, s. 57-83.

Çalışmada Divânü Lugâti't-Türk'te geçen tek heceli fiillerin bugünkü Oğuz ve Kıpçak grubu Türk lehçelerindeki durumu üzerinde karşılaştırmalı ve istatistiksel bir inceleme yapılmıştır. Karşılaştırmada Oğuz grubu Türk lehçelerinden Türkmen ve Türkiye Türkçesi; Kıpçak grubu Türk lehçelerinden ise Tatar ve Başkurt Türkçesi esas alınmıştır. Bu çalışma sonucunda Divânü Lugâti't-Türk'teki tek heceli fiillerin % 68-76 oranında yaşadığı tespit edilmiştir. Ağızlarda yaşayan kelimeler de dikkate alındığında Türkiye Türkçesi, tek heceli fiillerin muhafazası hususunda ilk sırayı alırken ağızlarda yaşayan fiiller söz konusu karşılaştırmaya dâhil edilmediğinde Türkiye Türkçesi bu istatistiksel çalışmada sonuncu olmaktadır.

TOPRAK, Funda, “Divânü Lugâti’t-Türk’te ‘Kıpçakça’ Kaydıyla Verilen Kelimelerin Tarihî Kıpçak Söz Varlığı İçindeki Yeri”, *Türkoloji Dergisi*, C. XVI/2003, Ankara, s. 79-90.

DLT’nin sahip olduğu zengin malzemeye dayanarak çalışmada Kâşgarlı’nın Kıpçakça olarak belirttiği kelimelerin Kıpçak Türkçesine ait olduğu kabul edilen eserlerdeki görünümü ele alınmıştır. Bunun için önce Kâşgarlı’ya göre Kıpçakçanın özellikleri belirtilmiştir. Bahse konu çalışmada incelenen kelimeler DLT’de yer verilen 9 fiil ve 35 isim olmak üzere toplam 44 adettir. Bu kelimelerin incelenmesi hususunda biri Besim Atalay’ın Türkçe, diğeri R. Dankoff ve J. Kelly’nin İngilizce çevirileri olmak üzere iki farklı DLT çevirisinden yararlanılmıştır.

TURAN, Fikret, “Divânü Lugâti’t-Türk’ün Metodolojisi Üzerine”, *Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)*, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 118-130.

Bu yazıda DLT’nin içeriği ve eser oluşturulurken tutulan yol ele alınmıştır. Araştırmacı birkaç bölüm hâlinde bu yöntemleri irdelemiştir. Bunlardan ilki, eserin malzemesinin temin edildiği bölgelerdir. Buna göre eserin malzemesi Türk ülkelerinden derlenmiştir. Üzerinde durulan ikinci yöntem, Türk dili ve kültürü ile ilgili bir eserin Arap imlasıyla yazılmasıdır. Bir diğer yöntem incelemesi ise, eserin tam manasıyla olmasa da sınıflama, terminoloji ve dilbilimsel algılama bakımından Arap gramer ve sözlük kurallarına göre oluşturulması ile ilgilidir. Yazar, DLT’deki verilerden hareketle Kâşgarlı’nın sadece bilgi toplayan bir araştırmacı olmadığını, aynı zamanda bu bilgileri okuyucuya başarıyla sunan bir yöntem bilimci olduğunu belirtmektedir.

TÜRKAY, Kaya, “Kâşgarlı’dan Günümüze Gelen Atasözleri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara, 1980-81, s. 39-42.

Çalışmada, DLT’de geçen ve günümüzde de kullanılan atasözleri üzerinde durulmuştur. Araştırmacı, Divân’da yer alıp da günümüzde kullanımına devam edilen atasözlerini değişim özelliklerini göz önüne alarak çok az değişikliğe uğrayanlardan, fazla değişme özelliği gösterenlere doğru sıralamıştır. Ancak burada değişiklikten kastedilen, atasözlerinin ses ve şekil özellikleri değil, anlam ve anlatım değişimleridir. Zaman zaman Anadolu ağızlarında yaşayan atasözlerinin hangi yörelerde daha fazla kullanıldığına da değinilmiştir. Kaynakça bölümüyle çalışma tamamlanmıştır.

TÜRKTAŞ, Metin, “Divânü Lugati’t- Türk’te Yer Alan ve XI. yüzyılda Türkler Arasında Oynanan Oyunlar”, PAÜ. Eğitim Fakültesi Dergisi, Denizli, 1999, S. 5, s. 61-65.

Folklorik değerleri bakımından oyunlar, oynandıkları dönemin kültürel özelliklerini gelecek nesillere aktarabilen önemli araçlardan biri olarak görülür. Bu çalışmada DLT esas alınarak dönem Türklerinin oynamış oldukları oyunlar ve eğlenceler ele alınmıştır. Oyun sözcüğünün Divân’da, yarışma, hoşça vakit geçirme, spor gibi değişik anlamlarda kullanıldığını belirten yazar, “Divân’daki oyunlara genel olarak baktığımızda, bugün milli sporlarımız olarak saydığımız ve bizim toplumumuzun yaşayış özelliklerinden doğmuş olan, at üzerinde oynanan oyunlar, ok atma yarışları, güreş gibi oyunların çoğunlukta olduğunu görürüz.” demektedir. Çalışmada adı geçen oyunların bir çoğunun nasıl ve ne zaman oynandığı konusunda yeterli bilgi olmadığı için bunlar Divân’daki mevcut bilgiler çerçevesinde ele alınmakla yetinilmiş ve “büyüklerin oynadıkları oyunlar” ve “çocuk oyunları” olarak iki başlık altında incelenmiştir. Büyüklerin oyunları *çevgen, ok atma yarışı, at yarışı, güreş, yalngu*(salıncak oyunu); küçüklerin oyunları *müngüz müngüz, köçürme, çelik çomak, ceviz oyunu, karagun, çenglü menlü* olarak gösterilmiştir.

UÇAR, İlhan, “Baş, Kafa, Ser Kelimelerinin Eş Anlamlılığı ve ‘Baş’ Kelimesine Divanü Lügati’t-Türk Merkezli Bir Yaklaşım”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C. IV, S. 17, Bahar 2011, s. 186-203.

Çalışmada DLT’de yer alan örneklerden hareketle “baş” kelimesinin geçmişten bugüne sahip olduğu anlam genişliği üzerinde durulmaktadır. Türkçenin en eski kelimelerinden biri olan “baş”, Eski Türkçe döneminden bugüne kadar Türk lehçelerinde kullanılmaktadır. Arapça “kafa”, Farsça “ser” kelimeleri de “baş” kelimesinin eş anlamlısı olarak Türkçede kullanılmaktadır. Ancak bu kelimelerin sürekli olarak birbirlerinin yerine kullanılması mümkün olmamaktadır. Bazı lehçelerde ve ağızlardaki *baş/bas* farklılığı ise Türkçenin ses özellikleriyle ilgilidir. Bunun yanında bazı bitki adları organ adlarıyla türetilmiştir. “Baş” kelimesi de bunlardan biridir. Bu kelime kullanılarak türetilen birçok bitki adı olmasına rağmen “kafa ve ser” kelimeleriyle türetilen bitki adları pek bulunmamaktadır.

ÜŞENMEZ, Emek, “Terimsel Açıdan Divânü Lugâti’t-Türk”, **Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)**, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 166-181.

Çalışmada terim, anlamı ve Türkiye’de son yıllarda yapılan terim çalışmalarına değinildikten sonra içerdiği terimler bakımında DLT ele alınmıştır. Araştırmacı incelediği terimleri; tarım terimleri, tıp terimleri, coğrafya terimleri, astronomi-fal terimleri, hayvanlar ve hayvancılıkla ilgili terimler, adbilim terimleri, dini terimler, dil ve edebiyatla ilgili terimler, halkbilim-bozkır-günlük hayatla ilgili vb. terimler, dokumacılık-tekstil terimleri ve yönetim-idare ile ilgili terimler olmak üzere toplam 11 başlık altında toplamıştır. Ayrıca DLT’de yer verilen terimler, dönemin diğer eserlerinden *Kutadgu Bilig*, *Atebetü'l-Hakayık*, *Divân-ı Hikmet* ve *Kur'an Tercümesi* ile karşılaştırmalı bir şekilde gösterilmiştir.

VURAL, Hanifi, “Divânü Lugâti’t-Türk’te Geçen Türk Yemek Kültürü Unsurları”, **Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)**, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 306-323.

Bu çalışmada DLT’nin içerdiği ve bir milletin kültürünün önemli bir parçası olan yemek konusu işlenmiştir. Çalışmanın girişinde DLT’nin önemi ve kültürel değeri ile yemeğin insan için önemi ile ilgili bilgi verilmiştir. Türk kültürü hakkında genel bilgiler de veren araştırmacı, en eski Türk yazılı belgelerinden örnekler vererek Türk yemek kültürünün yazılı metinlerden takip edilebilen durumunu aktarmıştır. Çalışmanın DLT ile ilgili bölümü ise şu başlıklardan oluşmaktadır: *ekmek isimleri*, *yemek isimleri*, *yaşamsal dönem yemekleri*, *yemek araç gereçleri*, *yemek malzemeleri*, *tatlar*, *tatlandırıcılar*, *baharatlarla ilgili unsurlar*, *tahıllar*, *sıvı gıdalar*, *meyveler*, *sebzeler*, *hayvansal ürünler*, *yemek kültürüyle ilgili eylemler*.

YAYLAGÜL, Özen, “Divânü Lugâti’t-Türk’teki Ad Aktarmalı (Metonymic) Yapılar”, **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, Ankara, 2006, 3/1, s. 77-88.

Ad aktarmasıyla ilgili süreç, insan kavramsallaştırmasının önemli bir hüneridir. Ad aktarması, psikolinguistik ve idrakî bir olgu; söz sanatıyla ilgili bir beceridir. Konuşmacı, zihinsel alanlar ve zihinsel alan ağlarından oluşan yaşam alanları arasında bağlar kuran kişidir. Zihinsel alanlar, özellikle, mantıklı

düşünmeyi kolaylaştırır. Deyim aktarması, ad aktarması ve sinekdoka, dilin mental betimlemeleri naklettiği üç temel yoldur. Deyim aktarması, benzerlikleri görmeye; ad aktarması, bağlantıları işletmeye; sinekdoka, kategoriler arası ilişkileri anlamaya dayanır. Bu çalışmada, Divânü Lugâti't-Türk'teki ad aktarmalı yapılar deyim aktarması ve sinekdoka ile de karşılaştırılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Divânü Lugâti't-Türk'te birçok ad aktarması bulunması dilin gelişmişliğini gösterir.

YAYLAGÜL, Özen, “Göstergebilim Açısından Divânü Lugâti't-Türk”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. II/6, Kış 2009, s. 690-698.

Çalışmada DLT'ye gösterge bilimi kuramları açısından bakılarak 11. Yüzyıl Türk dünyasının kültürel kodları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada gösterge bilimi, türleri ve bu bilimin içeriğinde yer alan terimler hakkında bilgiler verildikten sonra, Kâşgarlı'nın ifadelerinden hareketle DLT'nin gösterge bilimi esasında sahip olduğu niteliklere, içerdiği gösterge türlerine değinilmiştir. Gösterge bilimine ait kavramlarla DLT'de anlatılan hikâyeler ve verilen bilgilerin açıklamasına gidilerek dönemin Türk dünyası, dil bilimsel bir bakış açısıyla sunulmuştur.

YAYLAGÜL, Özen, “Divânü Lugâti't-Türk'te Yer Alan Atasözlerindeki Metaforlar”, **Millî Folklor**, Yıl 22, S. 85, Ankara, 2010, s. 112-121.

Bu çalışmada, Divânü Lugâti't-Türk'te (DLT) yer alan atasözlerindeki metaforların açıklanması yoluyla Türk kavram dünyası ve düşünce yapısıyla ilgili ipuçları elde edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada metafor ya da Türkçedeki yaygın adıyla istiare/eğretileme, farklı iki şey arasında karşılaştırma içeren, genellikle iki şey arasındaki benzerliği anımsatmak için bir şey söyleyerek diğer şeyi kastetmek için bir kelime veya deyim kullanıldığı bir konuşma biçimi, şeklinde açıklanmıştır. Metaforlar kültürden kültüre farklılıklar gösteren, ifadeye canlılık ve hareket kazandıran unsurlardır. Onlar toplumun fiziksel, toplumsal ve kültürel deneyimi yoluyla ortaya çıkar. Çalışmada verilen bilgiye göre, DLT'deki metaforların birçoğu varlık bilgisiyle ilgilidir. Bu metaforlar pek çok mesaj taşır. Bu mesajlarda, genellikle, bir emir veya öğüt kipliği emir cümlelerinde değil, bildirme cümlelerinde yerleşmiştir. Bu durum, emir veya öğüdün geri çevrilmesine karşı etkili bir önlem olarak görülebilir.

YELTEN, Muhammet, “Kâşgarlı Mahmud ve Divânü Lugâti`-Türk”, **Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)**, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 48-69.

Çalışmada sözlük, önemi ve işlevlerine değinilerek Türkçenin bilinen ilk sözlüğü DLT ve Kâşgarlı Mahmud üzerinde durulmuştur. Çalışmada Kâşgarlı'nın hayatı hakkındaki bilgilerin sınırlı oluşu belirtilerek Kâşgarlı'nın doğum tarihi, doğum yeri ve eğitiminden bahsedilmiştir. Dönemin siyasi ve sosyal şartlarının da anlatıldığı çalışmada, bu şartlar içinde DLT'nin oluşum süreci irdelenmiştir. Çalışmada ayrıca DLT'nin içeriğinden, söz varlığındaki kelimelerin ait olduğu Türk boylarından, eserin tertip tarzından, Kâşgarlı'nın diğer eseri *Kitabü Cevahirü'n-Nahv fi Lugâti`-Türk*'ten, DLT'deki atasözleri ve özel isimlerden ve DLT üzerine yapılan ilk çalışmalardan bahsedilmiştir. Verilen bilgiye göre DLT'de 6891 madde başı kelime bulunmaktadır.

YILDIZ, Ayşe, “Seci Kavramı ve Secinin Divânü Lugâti`-Türk'teki Savlarda İncelenmesi”, **Millî Folklor**, Yıl 16, S. 64, Ankara, 2004, s. 107-122.

Bu yazıda eski Türk nesrinde önemli bir yere sahip olan secinin tanımı, tarihi gelişimi, Türk edebiyatındaki yeri incelenmiş, Divânü Lugati`-Türk'ten seçilen simetrik yapıdaki savlarda seci ve inşa elemanları gösterilmiştir. Seci, Türk nesrinin “cümlecik” adı verilen fıkra sonlarındaki kelimelerinin son ses uyumuna dayalı ahenk unsurlarından biridir. Çalışma, *secinin tanımı, tarihi gelişimi ve tasnifleri, Divânü Lugâti`-Türk'teki savlarda seci, inşa elemanları ve vezin başlıkları* altında incelenmiştir. Söz konusu araştırma, ilgili açıklamaların bulunduğu notlar kısmıyla tamamlanmıştır.

YILDIZ, Mustafa, “Nogay Türkçesinin Söz Varlığındaki Divânü Lugâti`-Türk Kaynaklı Oğuzca Kelimeler”, **Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları**, C. IV/3, İlkbahar 2009, s. 2322-2337.

Çalışmada Kıpçak grubu yazı dillerinden olan Nogay Türkçesindeki Oğuz Türkçesi etkileri kelime temelinde ele alınmıştır. Araştırmacı önce Oğuzlar ve Oğuz Türkçesi üzerine yapılan çalışmalar ve dile getirilen düşüncelere yer vermiş, daha sonra Nogaylar ve Nogay Türkçesi hakkında tarihî bilgi ve dil özelliği olmak üzere değerlendirmelerde bulunarak Oğuz ve Kıpçak Türkçesinin birbirine temas noktaları itibarıyla Oğuz Türkçesinin bu Kıpçak grubu Türk lehçesi üzerindeki etkilerini irdelenmiştir. Burada ele alınan leksik unsurlar, DLT'den alınan ve Nogay Türkçesindeki durumlarına göre alfabetik

olarak sıralanıp değerlendirilen 43 adet sözcüktür. Bu kelimelerden 24 tanesi isim, 17 tanesi fiil ve 2 tanesi de edattır.

YILDIZ, Mustafa; ÖLKER, Gökhan, “Divânü Lugâti’t-Türk’teki Oğuzca Kelimelerin Dede Korkut Hikâyelerindeki Durumu”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, S. 26, Konya, Güz 2009, s. 1-20.

Çalışmada DLT’de “Oğuzca” kaydıyla verilen kelimelerin Dede Korkut hikâyelerindeki durumları ortaya konulmuştur. Araştırmacı, *Divânü Lugâti’t-Türk ve Oğuzca* adlı bölümde DLT’nin ihtiva ettiği Oğuzca malzemeye işaret ederek başta Prof. Dr. Zeynep Korkmaz olmak üzere DLT ve Oğuzca ekseninde yapılan çalışmalara değinmiştir. *Çalışmanın kaynakları ve yöntemi* adlı ikinci bölümde, bu çalışmaya dayanak oluşturan DLT ve Dede Korkut hikâyeleri başta olmak üzere başvurulan kaynaklar ve çalışma metodu üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise, çalışmanın esasını oluşturan *Divânü Lugâti’t-Türk’teki Oğuzca kelimelerin Dede Korkut hikâyelerindeki durumu* incelemeye alınmıştır. Bu bölüm malzemenin niteliğine göre kendi içinde alt başlıklara ayrılarak değerlendirilmiş ve tablolar hâlinde sunulan kelimelerle desteklenmiştir.

YILMAZ, Nuran, “XI. Yüzyıl Müslüman Türk Dünyasındaki Din Anlayışının Divânü Lugâti’t-Türk’teki Yansımaları”, **Turkish Studies/Türkooloji Araştırmaları**, C. III/4 Yaz 2008, s. 1001-1029.

Milletlerin tarihi metinleri o milletin kültürünün tescilli belgeleri olduğundan tarihi köklerini tespit için son derece elzem kaynaklardır. Bu bakımdan zamanımızdan yaklaşık bin yıl önce yazılan Divânü Lugâti’t-Türk Türkçenin ilk sözlüğü olmaktan öte pek çok araştırmacının teslim ettiği üzere tarihi ve kültürel başvuru kaynaklarımızın da ilklerindedir. Bu sebeple Türk kültürünün ulaşılabilen en eski vesikası olan eserden olabildiğince yararlanabilmek için eseri çok yönlü değerlendirmek gereklidir. Çalışmada, Divân’daki kelimelerin içerisinden seçilmiş inanca dair kelimeler ve bunların açıklamaları incelenmiştir.

YÜCE, Nuri, Divânü Lugâti’t-Türk’ün Yazılmasını Oluşturan Kronoloji ve Ortam, **Akademik Araştırmalar Dergisi/Journal of Academic Studies (Kâşgarlı Mahmud Özel Sayısı)**, İstanbul, Kasım 2008-Ocak 2009, S. 39, s. 1-10.

Çalışmada DLT'nin yazıldığı dönemin yapısı ve tarihî süreci üzerinde durulmuştur. Çalışmanın giriş bölümünde İslamiyet'in yayılışı ve yayıldığı coğrafyalardan bahsedilerek DLT'nin yazılışına kadar geçen siyasi ve sosyal sürece temas edilmiştir. Türklerin Müslüman oluşuna da değinen yazar, dönemin Arap âlimlerinin Türkler hakkında söyledikleri sözlere yer vermiştir. Kâşgarlı Mahmud'un Türkler dair eserinde yer verdiği sözlere de değinen araştırmacı, DLT'deki konuların işleniş sırasını ve DLT'nin önemini belirterek çalışmasını tamamlamıştır.

Sonuç

Bu çalışmada Divanü Lügati't-Türk ve Kâşgarlı Mahmud ile ilgili yazılan 160 tane makalenin kısa özetlerine yer verildi. Konuyla ilgili sadece makale özetlerine yer verilen bu çalışma, giriş bölümünde de belirtildiği üzere, kitap, tez ve bildirileri de içeren bir araştırmanın parçasıdır. Böyle bir çalışma ile DLT ve Kâşgarlı Mahmud üzerine yazılmış külliyyatın ortaya konulması, bir başka deyişle Türk dilinin bu ilk ansiklopedik sözlüğü DLT ve ilk Türklük bilimci Kâşgarlı ile ilgili yapılan bilimsel çalışmaların içerikçe tanıtılmasına öncelik verilmiştir.